

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Postoje Československé strany lidové v letech 1945 – 1948 na stránkách
Lidové demokracie

Approach of Czechoslovak People's Party from 1945 to 1948 on pages of
Lidová demokracie

Kristýna Tesaříková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělání, Dějepis se zaměřením na
vzdělání

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Postoje Československé strany lidové v letech 1945 – 1948 na stránkách Lidové demokracie* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. 7. 2017

.....

podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce prof. PhDr. Jiřímu Pokornému, CSc. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi poskytl při vedení této bakalářské práce.

ANOTACE

Tato bakalářská práce pojednává o vývoji a postojích Československé strany lidové v letech 1945 – 1948, jak byly prezentovány v jejích ústředním deníku *Lidové demokracii*. Nejprve práce popisuje historii Československé strany lidové od jejího vzniku v roce 1919 až do května roku 1945. Dále vysvětluje založení *Lidové demokracie* a představuje její významné novináře. Hlavní část práce je věnována názorům Československé strany lidové k nejdůležitějším tématům sledovaného období, jmenovitě odsunu Němců a Maďarů z Československé republiky, předvolební kampani a samotným volbám v roce 1946, vyloučení Heleny Koželuhové z Československé strany lidové, zprávám o přijímání Marshallova plánu v Československé republice a dalších evropských zemích a událostem února roku 1948.

KLÍČOVÁ SLOVA

Československá republika 1945-1948, Československá strana lidová, Lidová demokracie, odsun Němců a Maďarů, volby 1946, únor 1948

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the evolution and attitudes of Czechoslovak People's Party in the period of 1945 to 1948 as they were presented in the party's newspaper *Lidová demokracie*. Firstly this thesis describes the history of Czechoslovak People's party since its formation in 1919 until the May of 1945. Further, the founding and significant journalists of *Lidová demokracie* are outlined. The main part of this paper is dedicated to the approach of Czechoslovak People's Party to crucial topics in the period under review, namely the expulsion of Germans and Hungarians from the Czechoslovak republic, the pre-election campaign and the elections in 1946, the exclusion of Hana Koželuhová from the Party, the acceptance of Marshall Plan in Czechoslovak republic and other european countries and the 1948 Czechoslovak communist coup.

KEYWORDS

Czechoslovak republic 1945 – 1948, Czechoslovak People's Party, Lidová demokracie, the expulsion of Germans and Hungarians, the election in 1946, the 1948 Czechoslovak communist coup

Obsah

1 Úvod.....	6
2 Československá strana lidová a Lidová demokracie	8
2.1 Vznik Československé strany lidové	8
2.2 Československá strana lidová v letech 1920 – 1945	8
2.3 Lidová demokracie.....	12
2.4 Osobnosti první redakce Lidové demokracie.....	14
2.4.1 Josef Doležal	14
2.4.2 Ivo Ducháček.....	15
2.4.3 Jan Kolár.....	15
2.4.4 Helena Koželuhová	16
2.4.5 Vojtěch Mixa	17
2.4.6 Edmund Řehák	17
2.4.7 Vladimír Sís.....	18
2.4.8 Jan Strakoš.....	19
2.4.9 Pavel Tigríd	19
2.4.10 František Weyr	20
3 Ústřední témata Lidové demokracie v letech 1945 - 1948	22
3.1 Odsun Němců a Maďarů z Československé republiky	22
3.1.1 Helena Koželuhová o odsunu Němců a Maďarů.....	22
3.1.2 Československá strana lidová o odsunu Němců a Maďarů	24
3.1.3 Mezinárodní uznání odsunu	26
3.2 Sjezd Československé strany lidové v dubnu 1946	27
3.2.1 Komentář o sjezdu	32
3.3 Předvolební kampaň.....	34
3.3.1 Prvomájová manifestace.....	34
3.3.2 Předvolební kampaň v Lidové demokracii.....	36
3.3.3 Vrcholné shromáždění představitelů Československé strany lidové.....	43
3.3.4 Bílé hlasovací lístky	45
3.3.5 Den před volbami	46
3.3.6 V den voleb.....	48
3.4 Výsledky voleb.....	49
3.4.1 Po volbách	52

3.5 Vyloučení Heleny Koželuhové z Československé strany lidové	53
3.6 Marshallův plán.....	56
3.7 Únor 1948.....	62
4 Závěr	66
5 Seznam použitých zkratk	67
6 Seznam použité literatury a zdrojů	69
6.1 Prameny.....	69
6.2 Literatura	69
6.3 Elektronické zdroje	70

1 Úvod

Zkoumané období je vymezeno koncem druhé světové války v květnu 1945 a komunistickým převratem 25. února 1948, někdy bývá toto období nazýváno také třetí republikou.

Politická scéna se po druhé světové válce na rozdíl od předválečného období změnila. Ač jsou dané tři roky označovány za poslední svobodnou éru, již zde nefungují všechny demokratické principy. Byly zakázány veškeré pravicové strany, které za první republiky v Československé republice působily, tím přirozeně nemohla fungovat legální opozice. V nově ustanovené Národní frontě se tak ocitlo pouze šest stran, čtyři z českých zemí a dvě ze Slovenska.

Zákazem pravicových stran se Československá strana lidová stala jedinou nesocialistickou stranou v Národní frontě. Samotná strana se s tímto novým postavením a z toho vyplývajícím přílivem nových členů a voličů neuměla náležitě vyrovnat, neboť tito noví členové vyvíjeli intenzivní tlak na vnitřní modernizaci.

Tato práce se předně zabývá postoji a názory Československé strany lidové k důležitým tématům sledovaného období, a to skrze její stranický tisk. Ten byl toho času výhradním prostorem všech politických stran pro prezentaci svých názorů a stanovisek, neboť Košický vládní program povoloval vydávání novin pouze výkonným výborům politických stran a masovým organizacím, pro soukromé účely tedy noviny vydávány být nemohly.

Hlavním zdrojem informací je deník *Lidová demokracie* z let 1945 – 1948, jednotlivým komentovaným tématům se práce věnuje chronologicky. Mezi sledovaná témata patří odsun německého a maďarského obyvatelstva z Československé republiky po skončení druhé světové války. Toto téma se začalo v Lidové demokracii objevovat ihned po osvobození a vyskytovalo se v novinách po zbytek roku a v roce následujícím. Na počátku roku 1946 začaly přípravy na volby do Ústavodárného Národního shromáždění, ač se všechny povolené strany měly v Národní frontě po volbách opět setkat, předvolební kampaň se vyostřila a docházelo k potyčkám s ostatními povolenými stranami a k upozorňování na vzrůstající moc Komunistické strany Československa. Dalším tématem jsou výsledky květnových volby roku 1946, ve kterých Československá strana lidová nezaznamenala takový úspěch, jaký očekávala.

V roce 1947 obdržela Evropa návrh hospodářské pomoci od USA, jež měla původně v úmyslu přijmout i Československá republika. Po nátlaku Sovětského svazu tak neučinila. Závěrečným sledovaným tématem je podání demise tří politických stran v únoru 1948 a řešení následné krize.

2 Československá strana lidová a Lidová demokracie

2.1 Vznik Československé strany lidové

Po skončení první světové války a rozpadu Rakouska-Uherska došlo ke vzniku nové Československé strany lidové (ČSL)¹, která v sobě spojila všechny předválečné křesťanské strany, jimiž byly Katolicko-národní strana konzervativní, Konzervativní strana lidová a Křesťansko-sociální strana lidová. K založení ČSL došlo v lednu 1919 na dvou ustavujících sjezdech, ve dnech 5. - 6. ledna 1919 v Praze pro Čechy a 26. ledna 1919 v Brně pro Moravu a Slezsko.

Zemské výbory si nadále zachovaly svou samostatnost, a proto byla nová strana zpočátku velice autonomní, spojená jen parlamentním klubem, názvem a zájmy. Byla to jediná strana v Československé republice (ČSR)², která měla takto volnou organizační strukturu. V Čechách ji vedl nejprve František Šabata a od roku 1930 Msgre. Bohumil Stašek, na Moravě pak Msgre. Jan Šrámek, který předsedal společnému parlamentnímu klubu. Moravské křídlo mělo zároveň větší vliv, jelikož se odvozovalo od širší členské základny.

Učení J. Šrámka bylo založeno na encyklice papeže Lva XIII. *Rerum novarum*, která vyzývala k zakládání křesťanskosociálních odborů a organizací, které by pracovaly ve prospěch pracujících lidí.

V průběhu první republiky došlo k pokusům o centralizaci strany. K jedinému významnému kroku došlo v roce 1922, kdy vznikl Ústřední výkonný výbor ČSL, který zastřešoval celou stranu.³

2.2 Československá strana lidová v letech 1920 – 1945

Situace církvi byla po první světové válce velice nesnadná. Přispěly k tomu hlavně válečné hrůzy, jež se děly za války a nikdo s nimi nepočítal, celá společnost se díky tomu ocitla v morální krizi, která oslabila náboženskou víru lidí a celkový vliv a postavení církvi.

¹ Dále bude používána zkratka ČSL.

² Dále bude používána zkratka ČSR.

³ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky: Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*, 1. vyd. Praha: Akropolis, 2007, s. 11.

K oslabení římskokatolické církve také přispěla skutečnost, že byla chápána jako opora Habsburků, s čímž souvisí i krize politického katolicismu. Za první světové války se katolické strany postavily za prohabsburský postoj, soustavně vystupovaly i proti zahraničnímu snažení T. G. Masaryka. Ještě na jaře 1947, kdy ostatní české politické strany začaly opouštět loajální politiku vůči Rakousku-Uhersku, trvali katoličtí politikové stále na začlenění v rámci monarchie.⁴ K protikatolickým náladám přispěl také zahraniční odboj za první světové války, který byl plánován nejen protirakousky, ale i protikatolicky. Také například i samotný T. G. Masaryk prosazoval od počátku husitské symboly. V letech 1918 - 1920 probíhalo hnutí Pryč od Říma, které bylo součástí národního hnutí proti Rakousku-Uhersku, jelikož římskokatolická církev měla za habsburské monarchie kulturní nadvládu, z toho důvodu chtěli oslabit její vliv na kulturní a společenský život. Další problém lidé spatřovali v jejím vlastnictví rozsáhlého soukromého majetku.⁵

V době vzniku ČSL za první republiky tedy měla strana velice nesnadné postavení. Bylo pro ni složité přizpůsobit se nové politice, která předpokládala zaměření na republikánské poměry a zahájení státotvorné politiky v rámci Československé republiky. Strana hledala obtížněji vztah k poválečné realitě a k československému státu, než ostatní politické strany a hnutí. Přesto hlavně zásluhou J. Šrámka postupně našli čeští katolíci cestu do politického života a začali se podílet na budování nového státu, postupně došlo také k začlenění římskokatolické církve do společnosti. Strana se snažila dokázat, že se rozešla se starým prohabsburským legitimismem, z toho důvodu dávala najevo svou státotvornost a stála pevně na pozicích parlamentní demokracie, zvolila taktiku vyčkávání, dočasných ústupků a oddalování řešení nejzásadnějších otázek na později. Výstižně charakterizuje tuto taktiku heslo: „*Dohodli jsme se, že se (zítra) dohodneme.*“⁶

Nejdůležitější otázkou pro lidovce se stala odluka církve od státu, která se setkala s tvrdým odporem římskokatolické církve, avšak samotní její představitelé uznávali, že by mělo dojít k určitým úpravám vztahu mezi církví a státem. ČSL zahájila

⁴ MAREK, P. A KOL., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*, 1. vyd. Olomouc: Gloria, 2000, s. 152-153.

⁵ TRAPL, M. *Český politický katolicismus v letech 1918 – 1938*, In: FIALA, P. A KOL. *Český politický katolicismus 1848-2005*, 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 177 – 182.

⁶ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 12.

oddalovací taktiku, snažila se odsunout tuto otázku na později a její představitelé pronesli na toto téma četná prohlášení. Strana byla v tomto směru úspěšná a plánovaná odluha se v nové ústavě, přijaté 29. února 1920, neobjevila.⁷

V první vládě Karla Kramáře měli lidovci pouze ministra bez portfeje Mořice Hrubana⁸. Za vlád ministerského předsedy Vlastimila Tusara byli z vlády vytlačeni úplně. V Revolučním Národním shromáždění měla lidová strana 24 poslanců z celkových 254, což byl nejmenší počet poslanců ze všech stran, které byly v parlamentu zastoupeny.

Při prvních parlamentních volbách v roce 1920 kandidovala strana společně s Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou. Později se ale neshodli v řadě důležitých otázek, a proto se katolický blok v roce 1921 rozdělil. ČSL nakonec rozšířila svou působnost i na Slovensko, kde založila svou vlastní organizaci, vedenou Martinem Mičurou.

V roce 1920 – 1921 za Černého úřednické vlády byla ČSL členem tzv. pětky a byla rozhodujícím politickým orgánem v ČSR.⁹

Strana byla úspěšná i v dalších volbách do obecních zastupitelstev v roce 1923, které přinesly ČSL téměř dvojnásobný počet hlasů oproti obecním volbám v roce 1919. V parlamentních volbách konaných 15. listopadu 1925, získala ČSL 691 728 hlasů, což představovalo 9, 75 % všech voličů v Československu, přesto nemohla své požadavky plně prosadit, z toho důvodu strana v čele s J. Šrámkem nadále volila kompromisní a opatrnou politiku. Takovéto postavení si strana zachovávala až do září roku 1938.¹⁰

V době přijetí Mnichovské dohody projevil J. Šrámek zásadní nesouhlas s kapitulací Československa. ČSL byla s ostatními stranami rozpuštěna a vstoupila do Strany národní jednoty. Tohoto slučování byl opět velký odpůrce J. Šrámek, přesto na toto stanovisko nakonec přistoupil.

⁷ TRAPL, M. *Český politický katolicismus v letech 1918 – 1938*, In: FIALA, P. A KOL. *Český politický katolicismus 1848-2005*, s. 184-185.

⁸ Mořic Hruban (1862 – 1945) právník a politik, 1896 zvolen předsedou Katolické strany národní na Moravě, řídil ji do roku 1919, zastupoval ji v říšské radě a v moravském zemském sněmu. Podílel se na vytvoření ČSL, 1920 zvolen poslancem do Národního shromáždění, 1925 – 1939 senátor Národního shromáždění.

⁹ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 11 – 13.

¹⁰ RENNER, J. *Československá strana lidová 1945-1948*, 1. vyd. Brno: Prius, 1999, s. 16 – 17.

Za nacistické okupace se řada členů ČSL stáhla do soukromí, vstoupila do zahraničního odboje nebo do domácího odboje. Začalo se projevat i názorové štěpení uvnitř strany, které v ní rozmáhalo již delší dobu. V Čechách byl představitelem prvního křídla B. Stašek, který se netajil sympatiemi k fašistické Itálii, profašistické ideje se částečně uchytily v tělovýchovné organizaci Orel a v listu mladých katolíků s názvem *Třetí generace*. Na Moravě představoval druhé křídlo J. Šrámek, který naopak vystupoval proti spojení politického katolicismu s fašistickou sociální teorií, jen v samotné demokracii viděl možnost růstu křesťanské sociální spravedlnosti.¹¹

Během druhé světové války nedošlo k žádnému pokusu o obnovu strany, ani doma v ilegality a ani v zahraničí. J. Šrámek uprchl do exilu do Velké Británie, společně s nejbližším spolupracovníkem páterem Františkem Hálou. V exilu se stal J. Šrámek díky svým schopnostem a kontaktům v katolickém světě jedním z hlavních představitelů československého zahraničního odboje. Byl jmenován předsedou první exilové vlády Československé republiky v Londýně v roce 1940 a v této funkci zůstal po celou dobu druhé světové války až do začátku dubna v roce 1945.

Po jednání v Moskvě v březnu 1945, kterého se jako zástupce ČSL účastnil F. Hála, se stala ČSL jednou ze čtyř českých obnovených politických stran¹² v Národní frontě. Hlavně díky J. Šrámkovi a jeho účasti v odboji si nikdo nedovolil zpochybnit existenci strany v poválečném politickém systému. Její postavení se ovšem radikálně změnilo. Došlo k zakázání pravicových stran a důsledkem toho se stala ČSL jedinou povolenou nesocialistickou stranou v českých zemích.¹³

K obnově ČSL došlo postupně po osvobození v roce 1945. Nejdříve přiletěla 10. května 1945 do Prahy vláda a spolu s ní i ministři ČSL J. Šrámek, F. Hála a A. Procházka, kteří poté začali s budováním strany.

¹¹ MALÍŘ J., MAREK P. A KOL. *Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004, II. díl: období 1938-2004*, 1. vyd. Brno: Doplněk, 2005, s. 1045.

¹² Další obnovené strany: Komunistická strana Československa, Československá strana národně socialistická, Československá sociální demokracie.

¹³ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 14 – 17.

2.3 Lidová demokracie

Většina tištěných médií za první republiky byla spojena s politickými stranami, které je také často finančně podporovaly. Vzhledem k tomu, že politické strany nebyly právními subjekty, nemohly vlastnit majetek, tedy ani vydavatelství a tiskárny. Většina politických stran si proto vybudovala tiskové podniky a v nich měli rozhodující postavení straničtí funkcionáři.¹⁴

Stranické tiskové podniky vytvořily širokou škálu tištěných médií. K jednomu z nejdůležitějších tiskových podniků patřila také lidovecká Československá akciová tiskárna (ČAT), která působila v Čechách. Od roku 1922 vydávala ústřední tiskový orgán ČSL *Lidové listy*. Šéfredaktory byli například: František Světlík, Josef Doležal, Bohumil Stašek. Mezi známé novináře *Lidových listů* patřil Alfred Fuchs.¹⁵

Po skončení druhé světové války došlo k nové koncepci chápání českého tisku. Počátek vytvořil Košický vládní program, kde se nacházel v patnáctém článku následující požadavek: „*Bude provedena důkladná očista v oblasti žurnalistiky, rozhlasu a filmu.*“¹⁶ Zmíněná očista se měla týkat osob, které kolaborovaly s okupanty. Následně došlo k vyhlášení, že noviny a časopisy jsou majetkem národa a nemohou se stát předmětem podnikání jednotlivce. Tím bylo zakázáno vlastnictví a vydávání tisku pro soukromé účely. Tisk mohly vydávat pouze výkonné výbory povolených politických stran a masové organizace.¹⁷

Správu médií převzalo nově zřízené ministerstvo informací, do jehož čela nastoupil člen Komunistické strany Československa (KSČ)¹⁸ Václav Kopecký¹⁹. Další změnou byl zánik tisku nepovolených stran, zanikl bulvární tisk a tisk německý. Byly opět obnoveny některé tituly, které za protektorátu oficiálně nemohly vycházet. Ostatní

¹⁴ KONČELÍK, J. – VEČEŘA, P. – ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století*, 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 35.

¹⁵ Tamtéž, s. 46-47.

¹⁶ *Košický vládní program: program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků*, 3. vyd. Praha: Svoboda, 1984, s. 33.

¹⁷ ZIERIS, K. F. *Nové základy českého periodického tisku*, 1. vyd. Praha: Orbis, 1947, s. 16 – 17.

¹⁸ Dále bude používána zkratka KSČ.

¹⁹ Václav Kopecký (1897 – 1961) novinář a politik, zakládající člen KSČ, ovlivněn pobyty v Sovětském svazu, jeden z největších propagátorů všeho sovětského, od roku 1929 působil ve vedení KSČ, 1931 - 1938 poslanec v Národním shromáždění, za druhé světové války v exilu v Moskvě, po únoru 1948 se podílel na přípravě a objasňování politických procesů, 1945 – 1953 ministr informací, od 1951 člen ÚV KSČ, 1953 – 1954 ministr kultury.

tituly, jež za protektorátu fungovaly, musely změnit název, to se týkalo i *Lidových listů*, z nichž se stala *Lidová demokracie*²⁰ (LD).²¹

Základ lidoveckého tisku tvořili pracovníci a novináři, kteří pro něj pracovali už před druhou světovou válkou, k nim se přidalo i několik novinářů, již dříve působili v tisku v politických stranách po roce 1945 zakázaných a připojila se i skupina univerzitních studentů. Lidovecký tisk představoval po druhé světové válce jednu z důležitých zbraní v boji za demokracii v Československu, neboť se kolem tisku ČSL vytvořil okruh novinářů nekonformně smýšlejících. Noviny a časopisy²² se pro tyto novináře staly prostorem, pro prezentaci svobodomyšlných názorů, lidovecký tisk díky tomu poskytoval ve své době otevřený a liberální příklad podávání informací.²³

Ústředním tiskovým orgánem ČSL byla *Lidová demokracie*, dále vydávala týdeník *Obzory*, vycházel od srpna 1945, poslední číslo vyšlo 21. února 1948, a byl spojen se jmény Pavla Tigrida a Iva Ducháčka. Další týdeník *Vývoj* byl vydáván od září 1946 do 25. února 1948 a jeho šéfredaktorem se stal P. Tigrid. V obou týdenících se vedly polemiky nad dobovými politickými i sociálními problémy. ČSL dále patřily noviny *Národní obroda* v Brně, *Hlas* v Ostravě a *Osvobozený našinec* v Olomouci, všechny deníky vycházely v letech 1945 – 1948 o celkovém nákladu asi 120 000 výtisků denně.²⁴

LD poprvé vyšla 12. května 1945²⁵, šéfredaktorem se stal Josef Doležal, dříve působil jako redaktor v *Lidových listech*. Do redakce se mu podařilo přivést několik novinářů ze zaniklého národnědemokratického tisku a zároveň získat i jejich čtenářskou klientelu. Příkladem je Antonín Pimper z *Národních listů* a Vojtěch Mixa z bývalé *Národní politiky*, který se stal hlavním ekonomickým redaktorem. Události v parlamentu komentoval Vladimír Sís. První politickou komentátorkou se stala Helena Koželuhová. Vnitropolitickými tématy se zabývali také František Weyr, Karel Kornel, Václav Vaško, Bedřich Bobek a Jan Kolár. Zahraničněpolitickými komentáři přispívali P. Tigrid a I. Ducháček, jako zpravodaj ve Francii působil Edmund Řehák. Kulturní

²⁰ KONČELÍK, J. – VEČEŘA, P. – ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století*, s. 115-116.

²¹ Dále bude používána zkratka LD.

²² Jednalo se hlavně o časopisy *Obzory* a *Vývoj*.

²³ DRÁPALA, M. *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*, 1. vyd. Praha: Prostor, 2000, s. 23.

²⁴ DRÁPALA, M. *Na ztracené vartě Západu*, s. 51.

²⁵ LD byla vydávána do roku 1994.

rubriku vedl Jan Strakoš a přispívali do ní například Zdeněk Rotrekl, Vladimír Vévoda, Stanislav Richter, Jaroslav Procházka, Josef Hobza, Jan Kolár a další.²⁶

Před volbami v květnu 1946 začala LD tisknout tři zvláštní týdenní vydání pro živnostníky, zemědělce a zaměstnance, přičemž přidala ještě dvě speciální vydání pro studenty, tato vydání se setkala s obrovským úspěchem.

LD vydávaly a tiskly Československé akciové, tiskařské a vydavatelské podniky v Praze (ČAT). Nejprve vycházela na čtyřech, od 17. května 1945 na šesti a od října 1945 na osmi stranách,²⁷ středoevropského formátu (32 x 47 cm).²⁸ Nedělní a ženské přílohy zvyšovaly rozsah na dvojnásobek. Její náklad se z původních 34 000 výtisků vyšplhal v červenci 1945 na 180 000, poté se náklad pohyboval mezi 150 000 – 190 000.²⁹ LD měla také krajské přílohy, které se obměňovaly na zadních stranách novin, celkem jich bylo 11.³⁰

2.4 Osobnosti první redakce Lidové demokracie

2.4.1 Josef Doležal

Narodil se 24. července 1893 v Litomyšli a zemřel 27. prosince 1965 v Praze, novinář a publicista. Pocházel z katolicky orientované rodiny. Vystudoval práva na Univerzitě Karlově v Praze a vstoupil do ČSL. Od roku 1922 působil jako redaktor *Lidových listů*, poté v letech 1925 - 1935 jako jejich šéfredaktor. Byl také spoluredaktor katolického revue *Život*. Působil v křesťansko-sociálních odborech a byl funkcionář ČSL. Podporoval J. Šrámka a F. Světlíka, ve svých článcích hájil principy demokratismu a parlamentarismu.

Po osvobození se stal šéfredaktorem LD a vedl ji v letech 1945 – 1948. Po roce 1948 zůstal členem lidové strany, zde nevykonával významnější funkce, až do roku 1953. Nadále pracoval v redakci LD. Po odchodu do důchodu se věnoval studiu historie ČSL.

²⁶ Jednotlivými osobnostmi působícími v redakci *Lidové demokracie* se zabývám v další kapitole.

²⁷ DRÁPALA, M. *Na ztracené vartě Západu*, s. 66 – 67.

²⁸ ZIERIS, K. F. *Nové základy českého periodického tisku*, s. 25.

²⁹ DRÁPALA, M. *Na ztracené vartě Západu*, s. 67.

³⁰ ZIERIS, K. F. *Nové základy českého periodického tisku*, s. 25.

Je autorem řady politicko-publicistických spisů: *Cesta k tvůrci* (1926), *Politická cesta českého katolicismu 1918 – 1928* (1928), *Katolicism a československý stát* (1931).³¹

2.4.2 Ivo Ducháček

Ivo Ducháček se narodil 27. února 1913 v Prostějově a zemřel 1. května 1988 v Kentu (USA). Byl to novinář, publicista a politik. Vystudoval práva na Masarykově univerzitě v Brně, poté se začal věnovat žurnalistice. Od roku 1936 pracoval v *Lidových novinách* jako pařížský zpravodaj. Po okupaci působil v exilovém tisku a stal se blízkým spolupracovníkem J. Šrámka a Huberta Ripky. V letech 1945 – 1948 působil v ČSL, za ni zastával funkci poslance a předsedy zahraničního výboru Národního shromáždění. Stal se šéfredaktorem týdeníku *Obzory* a přispíval do LD zahraničněpolitickými články. Svými názory, které prezentoval hlavně na stránkách *Obzorů*, se dostával do rozporů s komunisty. Po únoru 1948 byl vyloučen z ČSL a odešel do exilu, nakonec se dostal až do USA. Od října 1949, pod jménem Martin Čermák, připravoval relaci československého vysílání Hlasu Ameriky *Zápisník*, který se zabýval USA a tamním životem. Přednášel také na New York College jako profesor politických věd, psal politologické spisy a vysokoškolské učebnice.³²

2.4.3 Jan Kolár

Jan Kolár se narodil 2. ledna 1923 v Praze a zemřel 10. března 1979 v Lucemburku. Pocházel z umělecké rodiny. Vystudoval reálné gymnázium v Praze. Kvůli uzavření vysokých škol za druhé světové války nemohl dále studovat. Živil se jako úředník a začal přispívat svými prvními články do časopisu *Praha v týdnu*. Po skončení druhé světové války začal studovat práva na Univerzitě Karlově a vstoupil do ČSL. Začal uveřejňovat své články v *Obzorech* a LD, později také ve *Vývoji*. Jeho články patřily mezi jedny z nejkritičtějších a nevyhovovaly komunistům. Jan Kolár se stal pohotovým politickým komentátorem, vyjadřoval se především k vnitropolitickým

³¹ TOMEŠ, J. A KOL. *Český biografický slovník XX. století, I. díl A-J*, 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 1999, s. 246.

³² PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 67.

tématům a poukazoval na antidemokratické postupy a mocenské ambice komunistů. V roce 1947 vedle politických článků, začíná publikovat také články úvahové, nejvíce si oblíbil žánr eseje. Po únoru 1948 uprchl do exilu do Německa, kde se ho ujal P. Tigrid, ale brzy poté odešel do Lucemburska. V Lucembursku působil v tamějších novinách. V roce 1949 odešel s manželkou do Kamerunu, zde začali podnikat. V 70. letech odešli zpět do Francie a svůj život Jan Kolár dožil v Lucembursku.

V exilovém tisku publikoval řadu textů z okruhu politiky, historie a filozofie, vydal několik románů a esejistických knih.³³

2.4.4 Helena Koželuhová

Helena Koželuhová se narodila 7. května 1907 v Brně a zemřela 6. května 1967 v Bostonu. Její otec František Koželuha byl známý advokát a úspěšný obchodník, matka Helena Koželuhová byla sestrou Karla a Josefa Čapků. V Brně nejprve navštěvovala obecnou školu a později gymnázium. Vystudovala práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Během studií se seznámila s Adolfem Procházkou, kterého si v roce 1930 vzala. Poté pomáhala manželovi v advokátní praxi nejprve v Brně a později v Praze. Roku 1935 složila advokátní zkoušky.

Po odchodu J. Šrámka a F. Hály do exilu v roce 1938 zastupoval A. Procházka lidovce ve vrcholné organizaci domácího odboje v Politickém ústředí. V roce 1940 ale musel uprchnout do Velké Británie. H. Koželuhová byla zatčena, avšak přesvědčila gestapo, že ji manžel opustil a nic o něm ani jeho činnosti neví. Poté byla propuštěna, musela se nechat rozvést a nadále byla gestapem sledována. Za heydrichiády byla opět zatčena a poslána do Terezína, propuštěna byla za podmínky, že se opět provdá. Provdala se za dlouholetého rodinného přítele Jiřího Wilda. Spolu s ním i dvěma dcerami se v roce 1943 přestěhovala do Bratislavy. Po skončení války se znovu shledala s A. Procházkou a manželství s J. Wildem bylo prohlášeno za neplatné. A. Procházka se připojil k nově zformované československé vládě Národní fronty a připadlo mu křeslo ministra zdravotnictví.

H. Koželuhová se poté stala populární novinářkou, přispívala do LD a později také do *Obzorů*. Vstoupila do ČSL, kandidovala za lidovce a získala křeslo v ÚNS, ale

³³ DRÁPALA, M. *Na ztracené vartě Západu*, s. 273 – 280.

pro svou kritiku vedení strany byla následně v červnu 1946 ze strany vyloučena a zbavena poslaneckého mandátu.³⁴ Po vyloučení z ČSL nadále pokračovala v novinářské činnosti. Po únoru 1948 uprchla s manželem a dcerou do exilu do Německa, poté pokračovali do Velké Británie, zde se s manželem rozešli a H. Koželuhová odešla do Francie. Ve Francii se stala předsedkyní Sdružení československých žen v exilu a členkou Rady svobodného Československa. Pokračovala i v novinářské činnosti, v roce 1949 se stala šéfredaktorkou konzervativního měsíčníku *Návrat*. V roce 1950 pro nespokojenost odešla z Rady svobodného Československa. A odešla opět do Německa, zde se živila německými a francouzskými překlady. V letech 1951 – 1955 působila jako spolupracovnice Rádia Svobodná Evropa. Z Německa se odstěhovala do USA, kde strávila poslední období svého života. Zde pracovala jako úřednice a od roku 1963 byla učitelkou němčiny a francouzštiny na střední škole.

Za svého života napsala i několik knih: román *Sněžná romance* (1946-1947) a vzpomínkovou práci *Čapci očima rodiny* (1961).³⁵

2.4.5 Vojtěch Mixa

Narodil se 14. března 1887 v Dolních Kralovicích a zemřel 13. února 1953 v Praze, národohospodář, publicista a spisovatel. Vystudoval železniční inženýrství na české technice v Praze. Za první republiky pracoval na ministerstvu železnic a přispíval do *Lidových novin*. Za okupace působil jako náměstek vrchního ředitele Živnostenské banky. Mezi válkami se hlásil k Československé národní demokracii a přispíval do *Národní politiky*. Po druhé světové válce se stal členem ČSL, kterou zastupoval v Ústřední plánovací komisi. Byl redaktorem LD, kde se zabýval ekonomickými otázkami. Psal také povídky, divadelní hry a sociální romány.³⁶

2.4.6 Edmund Řehák

Narodil se 14. ledna 1914 ve Vídni a zemřel 20. května 2000 v Paříži. Edmund Řehák žil krátkou dobu v ČSR, pouze když studoval práva a později, když se živil jako novinář. V roce 1938 byl poslán do Francie jako zahraniční dopisovatel *Poledního listu*.

³⁴ Vyloučení H. Koželuhové z ČSL se popisuje níže.

³⁵ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 141 – 142.;

³⁶ TOMEŠ, J. A KOL. *Český biografický slovník, II. díl K-P*, s. 393.

Po německé okupaci ve Francii zůstal a zapojil se do zahraničního odboje. Vstoupil také jako dobrovolník do československé zahraniční armády a v roce 1940 se účastnil bojů na řece Loiře a po pádu Francie byl součástí francouzského odboje. Po osvobození byl vyznamenán za statečnost Válečným křížem s hvězdou, Válečným křížem s palmou a Řádem čestné legie. Po válce působil ve Francii jako zahraniční zpravodaj pro LD. Po únoru 1948 s ním LD přestala spolupracovat na popud komunistů. E. Řehák se poté zapojil do protikomunistického odboje a v dubnu 1948 založil Československý pomocný výbor v Paříži, který se stal pomyslným konzulátem pro emigranty z ČSR. Ve Francii vedl i exilové lidovce. Byl činný ve Shromáždění porobených států,³⁷ roku 1956 byl zvolen ředitelem jeho evropské kanceláře. V roce 1979 ho komunisté zbavili československého občanství, z důvodu vykonávání protičeskoslovenské činnosti v zahraničí.³⁸

2.4.7 Vladimír Sís

Vladimír Sís se narodil 30. června 1889 v Maršově a zemřel 2. července 1958 v Leopoldově, novinář, publicista a překladatel. Vystudoval gymnázium v Brně, poté se živil jako zahraniční korespondent *Národních listů* v Sofii a v letech 1912 – 1913 působil jako jejich válečný zpravodaj v balkánských válkách. Navštívil plno zemí např. Albánii, Makedonii, Řecko, Malou Asii. Za první světové války působil v Sofii a spolu se svým bratrem Františkem, který pobýval v Praze, zajišťoval kontakty českého odboje se zahraničím. Do roku 1941 působil nadále v *Národních listech* a v několika dalších denících. Za okupace Německem působil v domácím odboji. V letech 1945 – 1949 byl redaktorem LD, přispíval hlavně zprávami z parlamentu a stal se členem ČSL. V roce 1949 byl zatčen a obviněn z velezrady, v roce 1950 odsouzen k 25 letům ve vězení, kde i zemřel. V roce 1969 byl rehabilitován.

Napsal několik knih o vývoji politických poměrů na Balkáně před první světovou válkou, z bulharštiny také překládal, dále psal monografie a povídky.³⁹

³⁷ Shromáždění porobených států sdružovalo exilové organizace z Albánie, Bulharska, Československa, Estonska, Maďarska, Litvy, Polska a Rumunska.

³⁸ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 220 – 221.

³⁹ TOMEŠ, J. A KOL. *Český biografický slovník, III. díl Q-Ž*, s. 127 – 128.

2.4.8 Jan Strakoš

Jan Strakoš se narodil 1. června 1899 ve Fryčovicích a zemřel 13. dubna 1966 v Sionu, byl kněz, spisovatel a publicista. Nejprve studoval gymnázium v Ostravě, poté teologii v Olomouci. V roce 1922 byl vysvěcen na kněze. Nejprve působil jako prefekt v semináři v Kroměříži a poté se stal středoškolským profesorem ve Frýdku-Místku. Za první republiky přispíval do čtvrtletníku *Poezie* a katolického měsíčníku *Akord*. Během druhé světové války byl vězněn nacisty. V roce 1946 se stal profesorem na Vysoké škole politické a správní v Praze. V letech 1945 – 1948 přispíval nejprve do *Obzorů* a později získal místo vedoucího kulturní rubriky v LD. Po roce 1948 byl z vysoké školy vyhozen a byla mu zakázána publikační činnost. Na začátku 50. let byl uvězněn, ale podařilo se mu uprchnout a v roce 1951 emigroval do Německa, zde působil jako duchovní mezi českými exulanty.

Napsal řadu prací z české historie, literatury, politiky a novinářství.⁴⁰

2.4.9 Pavel Tigrid

Pavel Tigrid původním jménem Pavel Schönfeld se narodil 27. října 1917 v Praze a zemřel 31. srpna 2003 v Hericy (Francie). Vyrůstal ve středostavovské rodině, po absolvování gymnázia začal v Praze studovat práva. Už za studií se věnoval divadelní a literární činnosti, založil Divadelní kolektiv mladých v Praze a stal se členem redakční rady *Studentského časopisu*. Po obsazení Československa uprchl v březnu 1939 spolu s Josefem Schwarzem-Červinkou do Velké Británie. V roce 1940 byl přijat do BBC jako překladatel a hlasatel českého vysílání a pracoval zde až do skončení druhé světové války. V Londýně také vydával *Kulturní zápisník* a *Review 42*. Po skončení války a osvobození pracoval na ministerstvu zahraničních věcí jako rada angloamerického oddělení, odtud byl v roce 1946 na nátlak komunistů propuštěn.

V letech 1945 – 1948 se věnoval žurnalistice, přispíval do LD, spolu s I. Ducháčkem vedli *Obzory* a od září 1946 se stal šéfredaktorem nového týdeníku *Vývoj*. V novinách se vyjadřoval k domácím událostem a upozorňoval na porušování demokratických zásad, nejvíce se ale věnoval zahraniční politice. Díky zkušenostem z Londýna, znalosti cizích jazyků, informovanosti, kterou čerpal ze světového tisku a

⁴⁰ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 247.

z kontaktů se západními diplomaty, díky novinářské pohotovosti, úsudku, odvaze sdělovat nepříjemnou pravdu a stylistické obratnosti se P. Tigrid v této oblasti vypracoval do nejpovolanějšího komentátora těchto tří let.⁴¹

Komunisté pokládali P. Tigrida za jednoho z nejbezpečnějších nepřátel strany, z toho důvodu byl také po únoru 1948 jedním z prvních lidí, kteří měli být zatčeni. Ale pobýval tou dobou na reportážní cestě v britské části okupační zóny Německa. Nejprve se živil v Německu jako nezávislý novinář, od roku 1949 se podílel na budování Rádia Svobodná Evropa a dva roky byl i jejím programovým ředitelem, pro rozpory v roce 1952 z rádia odešel a odjel do USA, zde studoval politické vědy na Kolumbijské univerzitě a spolupracoval s několika časopisy. V roce 1956 založil nejvýznamnější československý exilový časopis *Svědectví* a řídil ho až do roku 1990, hlavním námětem časopisu byl smysl a úloha československého exilu. Po roce 1989 se vrátil do Československa a podílel se na jeho nové výstavbě. Přijal nabídku Václava Havla a v roce 1991 se stal členem kolegia jeho poradců. V letech 1994 – 1996 zastával úřad ministra kultury. Poté opět dva roky působil v kanceláři prezidenta V. Havla jako poradce pro česko-německé vztahy. I v tomto období přispíval svými komentáři do několika novin.

Psal studie, knihy, statě, eseje, rozhlasová díla. Například: *Ozbrojený mír* (1948), *Politická emigrace v atomovém věku* (1974), *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu* (1988), *Glosy o české politice* (2000). Je nositelem francouzského Řádu Čestné legie a Řádu T. G. Masaryka.⁴²

2.4.10 František Weyr

Narodil se 25. dubna 1879 ve Vídni a zemřel 29. června 1951 v Brně, právník, právní filosof, sociolog a statistik. Vystudoval práva ve Vídni, působil v úřednické sféře ve Vídni a v Praze. Od roku 1909 působil jako profesor na vysokých školách, 1924 – 1925 se stal rektorem Masarykovy univerzity. V letech 1919 – 1929 byl prezidentem Státního statistického úřadu. Po vzniku ČSR se podílel na přípravě první československé ústavy a zákonů, které zakládaly veřejnou správu. Za první republiky byl spjat s Československou národní demokracií. Od roku 1945 do roku 1948 byl

⁴¹ DRÁPALA, M. *Na ztracené vartě Západu*, s. 163 – 172.

⁴² TOMEŠ, J. A KOL. *Český biografický slovník XX. století, III. díl Q-Ž*, s. 352.

členem ČSL, řadil se do liberálního proudu ve straně a přispíval do jejího tisku. V LD se zabýval vnitropolitickými tématy. V letech 1946 – 1948 zastupoval ČSL v expertním sboru pro přípravu nové ústavy při ústavním výboru ÚNS. Po únoru 1948 byl penzionován a vyřazen z veřejného a vědeckého života.

Je autorem řady vědeckých prací: *Československé právo správní* (1922), *Soustava československého práva státního* (1924), *Teorie práva* (1926), *Ústavní listina ČSR* (1931). Byl rektorem *Slovníku veřejného práva československého* a *Časopisu pro právní a státní vědu*.⁴³

⁴³ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 297.

3 Ústřední témata Lidové demokracie v letech 1945 - 1948

3.1 Odsun Němců a Maďarů z Československé republiky

Po skončení druhé světové války vyvstala jedna z nejzásadnějších otázek, která se musela vyřešit a tou bylo vysídlení německého a maďarského obyvatelstva z území Československé republiky. Můžeme říci, že se jednalo o jedno z nejdůležitějších témat, které se v LD začalo objevovat ihned po osvobození v květnu 1945 a stalo se jedním z nejdůležitějších témat zbytku roku 1945 a počátku roku 1946.

Články týkající se odsunu můžeme rozdělit do několika kategorií. Průběžné každodenní zprávy týkající se řešení odsunu, jednalo se o zprávy projednávající se hlavně na poli domácí politiky. Dále komentáře H. Koželuhové, otiskované od začátku května a také v průběhu června, H. Koželuhová se poté již začala zabývat jinými tématy. Další kategorií bylo samotné uznání odsunu z mezinárodního hlediska, s tím spojená konference v Postupimi a posledním velkým tématem bylo osídlení vysídleného území vzniklého v pohraničních oblastech.

3.1.1 Helena Koželuhová o odsunu Němců a Maďarů

Mezi první komentátory a přispěvatele k tématu odsunu patřila Helena Koželuhová. V jednom ze svých prvních článků, uveřejněném v LD 18. května 1945 pod pseudonymem H. K., vystoupila ostře proti Němcům a Maďarům: „*Jedním z nejnaléhavějších úkolů, který stojí před námi, je nekompromisní zlikvidování Němců a Maďarů, kteří se těžce prohřešili proti našemu národu a státu.*“⁴⁴ A vyjádřila své představy o uspořádání poměrů v Československu, které se shodovaly s představami vlády: „*Ministr zahraničí Jan Masaryk naznačil novinářům v San Francisku způsob této likvidace. Nacističtí zrádci budou potrestáni, přistěhovalci do pohraničních oblastí našich zemí budou deportováni, nevinní a slušní budou z okrajových oblastí rozprášeni v diasporu dovnitř země. Budou zlikvidovány německé ostrovy uvnitř země. Tak bude jednou provždy Němcům znemožněno jakékoliv organisování a pikle proti státu.*“⁴⁵ Dále vyjádřila nutnost zavřít všechny německé školy, odnětí půdy Němcům a její navrácení

⁴⁴ H. K., Začínáme budovat, *Lidová demokracie*, 18. 5. 1945, roč. I., č. 7, s. 1.

⁴⁵ Tamtéž.

českým zemědělcům, navrácení do českých rukou se týkalo také oblasti průmyslu a hospodářských pozic. „*Co nejdříve musí u nás zmizet zbytky vlivu, který Němci uplatňovali za doby okupace na náš kulturní, umělecký, hospodářský a politický život. Pokud jde o Maďary na jižním Slovensku, bude provedena výměna za Slováky žijící v Maďarsku.*“⁴⁶

V tomto duchu pokračovala i v několika dalších článcích, přiživovala tím zvětšenou českou nacionální nesnášenlivost, která v té době propukla. Podala podrobný plán, i s právními podklady, jak odsun německého a maďarského obyvatelstva bude probíhat, zároveň navrhovala osídlit nově uvolněné území, které vznikne po odsunutých Němcích, a to lidmi z venkova, z větších měst a ze zahraničí. Vyjádřila se o kolektivní vině Němců a Maďarů, čímž se rozcházela s názorem ČSL, která nesvalovala vinu na všechny Němce a brala ohled na ty, kteří bojovali proti nacismu spolu s Čechy,⁴⁷ naopak H. Koželuhová mezi Němci nedělá žádné rozdíly: „*Není tu místo pro nějakou sentimentalitu. Němci a Maďaři se kolektivně prohřešili proti našemu státu, kolektivně musí pykat za svoje provinění. Jde jen o akt dějinné spravedlnosti, neboť Němci a Maďaři vždycky se spolčovali s nepřáteli našich národů a jejich poslední provinění nemá v dějinách menšin ve státech obdoby. Naše respektování mezinárodních norem o ochraně menšin pokládali za slabost, nyní musí pocítit také naši sílu. Budujeme národní stát Čechů a Slováků. Po smutných zkušenostech Němci a Maďaři u nás nemají místa.*“⁴⁸

Jak sama uvádí v jednom článku, chtěla by na řešení otázky odsunu Němců pohlížet: „*Naprosto bez vášně a bez ohledu na hrozné zkušenosti své a svého nejbližšího okolí, které bylo blahodárnou, kulturní činností Němců z větší části vyhubeno.*“⁴⁹ O pár řádků dále přesto následuje: „*Máme oprávněný důvod nepovažovat Němce za lidi, a že by se náš národ bouřil, kdyby se děly pokusy začlenit je jakýmkoliv způsobem do našeho státu. (...) Nechceme mít na svém území Němce a slyšíme-li němčinu, máme rudé kruhy*

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ „*Jen ty, kdož svorně s námi odporovali nacismu, přijímáme do svého státního svazku.*“ In. *Lidová demokracie*, Československá strana lidová při budování nové republiky, 10. 6. 1945, roč. I., č. 27, s. 1.

⁴⁸ H. K., Pro Němce a Maďary v republice není místa, *Lidová demokracie*, 30. 5. 1945, roč. I., č. 17, s. 1.

⁴⁹ KOŽELUHOVÁ, H. Jak jsme si to představovali, *Lidová demokracie*, 11. 6. 1945, roč. I., č. 28, s. 1.

před očima.“⁵⁰ Nezaújatý postoj na věc rychle opustila, neboť takto ostrá slova rozhodně nemůžeme považovat za „zbavená vášně.“

V souvislosti s tímto vyjadřováním se o LD psalo také v anglickém časopise *Observer*, který reagoval na názor o jednotné vině všech Němců a přirovnal toto počínání ke slovanskému rasismu, obvinění bylo zveřejněno a komentováno i v LD: „*V článku jsme líčeni jako noví rasisté a prudký útok je veden též proti našemu listu »Lidová demokracie«, o němž se praví doslova toto: »Tón článku »Lidové demokracie« proti těm, kdož projevují sympatie k čsl. Němcům, připomíná ony články nacistického tisku, který káral ty Němce, kdož projevovali lítost nad osudem židů nebo dělníků z východu.*“⁵¹ Jan Čermák, autor článku, argumentuje názorem, že Velkou Británií také nikdo neobviňuje z rasismu a z imperialistických choutek proti USA a přirovnává způsob psaní deníku *Observer* době, kdy se rozhodovalo o nás bez nás.

Po těchto několika zveřejněných článcích o vysídlování Němců a Maďarů, se H. Koželuhová začala orientovat spíše na politické a hospodářské otázky, ale zásadním způsobem přispěla k zvětšené české nacionální nesnášenlivosti.

3.1.2 Československá strana lidová o odsunu Němců a Maďarů

V LD můžeme najít příspěvky ze všech oblastí zabývající se odsunem, nejhojněji se vyskytovaly od června do srpna roku 1945, zveřejňovány byly dekrety prezidenta republiky, často byly otiskovány také projevy předsedy vlády Zdeňka Fierlingra a zprávy ze zasedání vlády, v nichž se řešila německá a maďarská otázka.

Ihned po příjezdu prezidenta Edvarda Beneše zpět do republiky otiskla LD jeho projev ze Staroměstského náměstí, kde mimo jiné hovořil i o odsunu Němců a Maďarů: „*Bude třeba (...) nově vytvářet poměr Čechů a Slováků a vylikvidovat zejména nekompromisně Němce v českých zemích a Maďary na Slovensku, jak se jen likvidace ta dá v zájmu jednotného národního státu Čechů a Slováků vůbec provést. Heslem našim budiž: definitivně odgermanizovat naši vlast, kulturně, hospodářsky, politicky.*“⁵²

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ ČERMÁK, J. Západ a odsun Němců, *Lidová demokracie*, 22. 6. 1945, roč. I., č. 37, s. 1.

⁵² *Lidová demokracie*, Projev presidenta republiky dr. Edvarda Beneše na Staroměstském náměstí v Praze 16. května, 17. 5. 1945, roč. I., č. 6, s. 2.

Německá a Maďarská otázka se vyskytla i v programovém prohlášení ČSL: „*Republika bude státem národním. Otázku Němců a Maďarů v našem státě chceme řešiti podle zásady, že republika je státem národním. Němci a Maďaři, kteří měli v Československé republice s námi stejná práva a mohli v plné svobodě pěstovati a rozvíjet svoji národní kulturu, provinili se státní zradou, povstáním a pak vyhlazovacím bojem, jež vedli proti našemu národu. Tím se vyloučili z naší státní pospolitosti. Jen ty, kdož svorně s námi odporovali nacismu, přijímáme do svého státního svazku. Ostatní propadají majetkem, a váleční zločinci a vzbouřenci i životem. V budoucnosti nebude existovat v republice menšinový systém, který při agresivnosti Němců a Maďarů byl stálým nebezpečím státu. Zabraná půda a podniky ve zněmčeném území se dostanou našim spoluobčanům, aby historická česká půda byla českou i ve skutečnosti.*“⁵³

Prohlášení o národním státu, které se v této době začalo objevovat a vyskytovat na politické scéně, ČSL zaujala už při svém vzniku v roce 1918. Za první republiky se mluvilo o státu národnostním, ale lidová strana si v té době pevně stála za národním státem a na této tradici stavěla i nyní a často docházelo k připomínání tohoto stanoviska: „*Jestliže tedy dnes, v republice Benešově, jsme se prohlásili pro československý národní stát, tož je to v důsledku celé naší tradicionální politiky národní, kterou Čsl. strana lidová zahájila hned při svém ustavení za vedení Šrámkova r. 1918. Na této linii zůstaneme i v budoucnosti.*“⁵⁴

Otázku národního státu samozřejmě zastával i J. Šrámek, jehož projevy byly pravidelně zveřejňovány na stránkách LD, nepřipouštěl možnost nějakých dalších práv pro menšiny a německou menšinu považoval za viníky všeho, co se v posledních letech stalo. Usiloval také o vysídlení německého obyvatelstva, ale nepřipouštěl jejich kolektivní vinu.⁵⁵ Vyřešení vysídlení považoval za celosvětový užitek: „*Nežádáme toho pouze ve prospěch svého národa, ale celého světa. Není myslitelné, aby každých 20 let*

⁵³ *Lidová demokracie*, Československá strana lidová při budování nové republiky, 10. 6. 1945, roč. I., č. 27, s. 1.

⁵⁴ SVĚTLÍK, F. Národní stát, *Lidová demokracie*, 26. 6. 1945, roč. I., č. 40, s. 2.

⁵⁵ „*Němci, kteří pracovali proti nacismu, pokud trpěli pod nacismem a pokud s námi pracovali v zahraničí anebo doma, ti u nás zůstanou, ale budou mít jenom taková práva, jako mívali Češi v Německu.*“ In: ŠRÁMEK, J. Vybudujeme stát poctivě demokraticky, se všemi občanskými svobodami, *Lidová demokracie*, 5. 7. 1945, roč. I., č. 47, s. 1.

*nějaká německá vzpoura rozdmýchala světový požár.*⁵⁶ Zároveň můžeme v tomto projevu spatřit i náznak toho, že vláda samozřejmě věděla, jak se s Němci ve vysídlovacích oblastech zachází, ale nedocházelo k podrobnějším informacím: *„Vláda pomýšlí na přesídlení obyvatelstva ve velkém měřítku. To nikdy není možno bez určitých tvrdostí, poněvadž bychom tyto tvrdosti prožívali my a s námi celý svět.*“⁵⁷ Podobnou informaci pozorujeme i na konci měsíce července 1945: *„My se budeme starat o to, aby ti Němci, kteří ještě neutekli, byli přesídleni do své vlasti. Stane se to a děje se to ovšem lidským způsobem, i když se občas vyskytne nějaké nedopatření.*“⁵⁸

Další zprávy o odsunu Němců z českého pohraničí nehumánním způsobem se v novinách nevyskytovaly.

3.1.3 Mezinárodní uznání odsunu

S otázkou vysídlení bylo spojeno i její mezinárodní uznání, ke kterému došlo na postupimské konferenci 2. srpna 1945, o níž LD informovala ihned druhý den s velkým titulkem: *„Náš požadavek na odsun Němců zvítězil.*“ a pokračovala krátkou zprávou o konečném rozhodnutí konference: *„Polsko, Československo a Maďarsko se žádají, aby přerušily odsun německého obyvatelstva, a to do té doby, než tato otázka bude podrobněji prozkoumána, přičemž však se tento odsun zásadně uznává.*“⁵⁹

Odsun definitivně potvrdil také dekret prezidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, který byl vydán 3. srpna 1945 a prezident E. Beneš ho podepsal 2. srpna 1945: *„Dekret presidenta republiky přišel v pravý čas. Všichni, kdož toužili po jedné a společné říši, kdo věřili a doufali v „novou“ Evropu, opustí brzy území republiky. Demokracie jim nevyhovovala, co chtěli, mají. Prosili o to, ať jdou! A my jsme rádi, že se budeme moci se Slováky oddechnout a říci: Konečně sami.*“⁶⁰

⁵⁶ ŠRÁMEK, J. Vybudujeme stát poctivě demokraticky, se všemi občanskými svobodami, *Lidová demokracie*, 5. 7. 1945, roč. I., č. 47, s. 1.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ *Lidová demokracie*, Dr Jan Šrámek o boji za osvobození Československa, 31. 7. 1945, roč. I., č. 68, s. 2.

⁵⁹ *Lidová demokracie*, Náš požadavek odsunu Němců zvítězil, 3. 8. 1945, roč. I., č. 71, s. 1.

⁶⁰ *Lidová demokracie*, Na českém pomezí bude klid, 5. 8. 1945, roč. I., č. 73, s. 1.

3.2 Sjezd Československé strany lidové v dubnu 1946

Sjezd ČSL se konal 1. - 2. dubna 1946 v Praze, přičemž se jednalo o první poválečný sjezd. Za cíl si kladl pevné položení organizačních a programových základů strany, ale jelikož se strana už více než rok podílela na vládnutí v Národní frontě, nepotřebovala nové body programu teprve hledat, pouze je více zkonkretizovala.⁶¹

ČSL byla osvědčenou demokratickou stranou, její sociálně reformní cíle byly stejné, jaké zastávaly ostatní strany v Národní frontě, avšak její hlavní rozdíl spočíval v samotném základu strany, z kterého vycházela a podle něhož se řídila po celou dobu své existence a tím byl křesťanský životní názor.⁶² Na sjezd nebyli pozváni žádní hosté z jiných stran ani cizí novináři. Na veřejnost díky tomu neproniklo, že organizace sjezdu byla naplánována v rychlosti a zvolení některých delegátů z okresních organizací neproběhlo podle skutečného smýšlení členů, ale spíše podle představ F. Hály. Do delegace se tak nepodařilo proniknout novým liberálně smýšlejícím členům.⁶³

V LD sjezd ČSL komentovali v rozporu ke komunistické straně, která pořádala svůj sjezd o několik dní před stranou lidovou, hlavní rozdíl mezi těmito dvěma sjezdy nebyl: „*Však ve vnějším rázu obou sjezdů, ne v politických a sociálních projevech. Ale v myšlenkovém světě obou leží onen největší rozdíl, který tvoří zásadní protiklad obou stran Národní fronty.*“⁶⁴ Rozdíl mezi těmito dvěma stranami byl v základu, ke kterému se hlásily, oproti komunistické straně, jež se přihlašovala k socialismu, se hlásila lidová strana ke světovému názoru křesťanskému, což bylo opět srovnáváno s KSČ, která byla přesvědčena: „*že křesťanství postupem vědeckého poznání samo se stane přežitkem a proto není třeba je potlačovat, ba je to politicky neúčelné a zbytečné. Kulturní program strany lidové se opírá o přesvědčení opačné. Vidí v křesťanství a jeho mravních příkazech, které jsou neodmyslitelnou součástí evropské kultury a světové vzdělanosti věkovitou, na žádných hospodářských poměrech nezávislou základnu, na níž lze nejbezpečněji vybudovat dokonalý, sociálně spravedlivý a svobodný řád lidského soužití.*“⁶⁵ O těchto rozporech nemohla rozhodnout žádná státní moc ani politická síla. O tom, jaké přesvědčení vyhrálo, rozhodli díky své svobodné volbě pouze lidé u voleb.

⁶¹ RENNER, J. *Československá strana lidová 1945-1948*, s. 34 – 35.

⁶² *Lidová demokracie*, K sjezdu strany, 2. 4. 1946, roč. II., č. 78, s. 1.

⁶³ RENNER, J. *Československá strana lidová 1945-1948*, s. 35.

⁶⁴ *Lidová demokracie*, K sjezdu strany, 2. 4. 1946, roč. II., č. 78, s. 1.

⁶⁵ Tamtéž.

Sjezd strany byl svolán z důvodu příprav k volbám, ze kterých mělo vzejít Ústavodárné Národní shromáždění. Strana doufala, že nedojde k žádným stranickým zápasům a spoléhala na to, že: „*Vnitřní pravdivost programu, který sjezd má schválit, bude také nejlepší zbraní lidové strany v příštích volbách.*“⁶⁶

Před sjezdem ČSL se v LD začaly objevovat články, které probíraly dosavadní práci Národní fronty, postavení ČSL ve vládě a docházelo hlavně k vyzdvihování ČSL jako jediné nesocialistické strany v Národní frontě. Takovéto články souvisely s blížícími se volbami, v nichž chtěla strana uspět a potřebovala získat co největší počet voličů.

1. dubna 1946 se konaly porady zájmových složek, patřících pod ČSL: žen, mládeže, dělníků a zaměstnanců, zemědělců i živnostníků, veřejných zaměstnanců i příslušníků svobodných povolání. Došlo k přípravě návrhů pro práci jednotlivých sjezdových komisí.

2. dubna 1946 došlo ve Smetanově síni v Obecním domě k samotnému sjezdu delegátů strany. Sjezdu se neúčastnili z důvodu nemoci J. Šrámek ani F. Hála. Ministr zdravotnictví A. Procházka, byl tedy pověřen J. Šrámkem, aby zahájil sjezd strany a pronesl hlavní projev o účasti lidové strany ve vládě Národní fronty, kde přesně formuloval její postavení: „*Naše strana zůstala součástí Národní fronty, a to jako jediná nesocialistická strana, avšak ztratila své sousedy na pravici. Zůstávajíc svým programem a praxí stranou středovou a zdůrazňující též veřejně toto své postavení a poslání, byla košickým programem a spoluprací s komunisty a socialisty posunuta doleva, kdežto svými novými voličskými kádry a celkovým stranicko-politickým rozložením národa tíhla doprava.*“⁶⁷ S tímto konfliktním postavením se strana musela vypořádávat od roku 1945, kdy došlo k zakázání pravicových stran. K nejednotnosti strany přispěli noví členové strany a tyto boje vyústily vyloučením H. Koželuhové ze strany v roce 1946.⁶⁸ V projevu dále A. Procházka nastínil hlavní body a cíle ČSL a zdůraznil její odlišnost jako jediné nesocialistické strany. Poté se zabýval osudem členů již zakázaných stran: „*Jest zajisté povinností nás všech, abychom členům těchto stran umožnili plný politický život v našem společném státě. A ten je za daných poměrů*

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ PROCHÁZKA, A. Čsl. strana lidová ve vládě Národní fronty, *Lidová demokracie*, 3. 4. 1946, roč. II., č. 78, s. 3.

⁶⁸ RENNER, J. *Československá strana lidová 1945-1948*, s. 35-37.

*myslitelný jedině v rámci některé politické strany.*⁶⁹ A. Procházka nabídl jako kompenzaci lidem ČSL a vyjádřil návrh na možnou reorganizaci strany: „*Lidová strana přispívá k řešení tohoto problému určitou vnitřní úpravou svých poměrů, který jsou v souladu s dosavadní linií strany, umožní členům rozpuštěných stran, pokud jsou nám ideově blízcí, nalézt u nás skutečný domov.*“⁷⁰ Tento návrh se nesetkal s přijetím a následující řečník prelát František Světlík⁷¹ vše uvedl na pravou míru.

F. Světlík poukázal na to, že byl sjezd zastoupen mnohými delegáty z již zakázaných stran a srdečně je uvítal a těšil se na budoucí spolupráci, ale s žádnou možnou úpravou strany kvůli příchodu nových členů nepočítal: „*Jsmo přesvědčeni, že brzy vniknou do ducha naší strany a úplně s námi splynou.*“⁷²

Na rozdílném názoru A. Procházky a F. Světlíka můžeme vidět odlišný postoj k celému pojetí strany. A. Procházka byl po skončení války viděn jako reprezentant pravého křídla uvnitř strany, zatímco F. Světlík představoval Šrámkovu politiku střední cesty a hlavně její tradicionalismus.

Na stránkách LD se otiskly v dalších dvou dnech také projevy všech nejdůležitějších představitelů strany, byl otisknut projev F. Světlíka, který se zabíral novou podobou strany na sjezdu: „*První charakteristickou známkou sjezdu bylo, že je to sjezd nové generace lidové strany a druhou, že se sjezdu zúčastnilo mnoho inteligence. Naše strana tímto sjezdem vchází do nového období, kdy bude moci mnohem účinněji zasáhnout do veřejného života.*“⁷³ Dále došlo k vyzdvihnutí žen, neboť se stále více podílely na politickém životě a rozšiřovaly ženské odbory lidové strany. V projevu poté shrnul smysl a význam sjezdu a nastínil souvislou linii práce ČSL od jejího vzniku.

Projev pronesl také poslanec I. Ducháček, vzpomínal na zahraniční odboj, jehož byl po boku J. Šrámka a F. Hály součástí v letech 1939 - 1945. Řadil toto období

⁶⁹ PROCHÁZKA, A. Čsl. strana lidová ve vládě Národní fronty, *Lidová demokracie*, 3. 4. 1946, roč. II., č. 78, s. 3.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ František Světlík (1875 – 1949) kněz, žurnalista, politik. Kaplan ve Vsetíně, poté v Kroměříži, šéfredaktor deníku *Našinec*, působil ve vedení Křesťansko-sociální strany, podílel se na ustavování ČSL, 1923 – 1936 kanovník metropolitní kapituly v Olomouci, 1924 – 1939 poslanec Národního shromáždění, za druhé světové války sledován gestapem, po osvobození předsedal krajské lidové radě ČSL v Olomouci.

⁷² SVĚTLÍK, F. Nástup nové generace čsl. strany lidové, *Lidová demokracie*, 4. 4. 1946, roč. II., č. 80, s. 1.

⁷³ Tamtéž.

k jednomu z nejslavnějších, jelikož: „*Vedení naší strany zůstalo vždy věrné základní linii křesťanské demokracie, programu národnímu a požadavkům sociální solidarity.*“⁷⁴ a v projevu chtěl ukázat: „*na jednotlivých úsecích této činnosti, jak nikdy a v ničem náš hlavní představitel v zahraničí neopustil, ač vystaven tlakům nejrůznějším, onu pevnou demokratickou a národní základnu, z níž strana lidová vždy vycházela.*“⁷⁵ Poukazoval tedy na pevnost a pospolitost ČSL, která dokázala vydržet i v těch nejhorších chvílích a hlavní zásluhu na tom podle I. Ducháčka nesl J. Šrámek.

Projev poslance Jaroslava Řehulky⁷⁶ byl pronesen na závěrečné schůzi sjezdu delegátů ČSL. Promluvil v něm o práci lidové strany za okupace poté, když hlavní představitelé odešli do exilu a o účasti ČSL při budování státu po osvobození. Poukázal také na to, že ČSL není stranou konfesní. Ztotožnil se s programem strany a také zdůraznil důležitost blížících se voleb do Ústavodárného Národního shromáždění a o co v něm po sestavení půjde: „*o nové základy státu, o ústavu a hlavně o demokracii. Lidová strana podle svého programu bude trvat na tom, aby podle košické dohody byly zaručeny plně všechny demokratické svobody.*“⁷⁷

Otisknuty byly také pozdravné telegramy ze sjezdu pro prezidenta E. Beneše, J. Šrámka a F. Hálu a jejich následné odpovědi.

Došlo ke dvěma plenárním schůzím. Všichni členové byli vyzváni, aby se podíleli na přípravě voleb a uskutečnila se volba předsedy strany: „*Návrh předsedy volební komise red. Žampacha, že tato komise navrhuje za předsedu strany opět Msgre dr. Šrámka, byl přijat mohutným, dlouhotrvajícím potleskem delegátů, kteří spontánně povstali se svých míst.*“⁷⁸ Bylo zvoleno 29 členů výkonného výboru a dalších 70 členů zastupitelstva strany. O nově zvolených členech informovala LD 4. dubna 1946.

⁷⁴ DUCHÁČEK, I. Účast lidové strany na zahraničním odboji, *Lidová demokracie*, 4. 4. 1946, roč. II., č. 80, s. 3

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Jaroslav Řehulka (1876 – 1961) advokát, literát, politik. Od 1912 koncipient M. Hrubana, za první světové války bojoval na východní frontě, po skončení vstoupil do ČSL, člen zemského zastupitelstva ČSL, literárně činný v novinách a časopisech, po osvobození předseda olomoucké krajské lidové rady, 1945 – 1946 poslanec PNS, 1946 – 1948 poslanec ÚNS, po únoru 1948 vyloučen z ČSL, 1950 zatčen a výkon nucené práce.

⁷⁷ ŘEHULKA, J. Nová ústava musí zajistit svobody lidu, *Lidová demokracie*, 5. 4. 1946, roč. II., č. 81, s. 3-4.

⁷⁸ *Lidová demokracie*, Pro demokratické, národní a sociálně pokrokové Československo, 3. 4. 1946, roč. II., č. 79, s. 1.

Program strany se celkově nezměnil a potvrdil pouze dosavadní principy. Nejdůležitějším byla závaznost křesťanských principů, na kterých byla strana založena, zároveň stále častěji připomínala: „*že v jejich řadách nalezne přátelské přijetí každý občan a občanka bez ohledu na konfesijní příslušnost, pokud přijímá za svůj politický program křesťanskou demokracii, to je demokracii podloženou mravní zásadou o rovnosti lidí ve smyslu křesťanského učení.*“⁷⁹ Na nekonfesnost strany bylo upozorňováno v době před volbami stále více a více, z toho důvodu, aby strana dokázala přilákat co největší počet voličů. Předpoklad, kde získat další nové voliče viděla ČSL ve členech a voličích v té době již zakázaných stran, kteří měli ke straně lidové ideově blízko.

Další důsledek změny stranicko-politické situace bylo „*zdůraznění našeho nesocialistického, avšak sociálně reformního charakteru.*“⁸⁰ Strana vysvětlovala toto stanovisko tak, že jako jediná nesocialistická strana byla velkým počtem ostatních socialistických stran v Národní frontě převyšována a kvůli tomu musela někdy souhlasit s čistě socialistickým rozhodnutím. Ale v každé vládě docházelo vždy k nějakým kompromisům, nejednalo se tedy o stranu socialistickou, ale stranu sociálně reformní „*hlásí sociální vývoj na základě sociální spravedlnosti pro všechny stavy a třídy, přičemž třídní boj zamítá a hájí sociální solidarismus.*“⁸¹

V programu se strana zavázala k boji za pravou demokracii ve všech obcích, okresech a zemích, s tím souviselo plné obnovení všech demokratických institucí, prvním krokem bylo již dříve jmenování Prozatímního Národního shromáždění, následovat měly první celostátní volby, které byly naplánované na květen 1946, s tím souviselo i uznání dekretů a zákonů z doby přechodné (vlády londýnské, domácí a Prozatímního Národního shromáždění) řádně schváleným parlamentem. Dále se přihlásila k plnému respektování lidských práv. Program počítal se vzájemným respektem jednotlivých politických stran, kvůli udržení Národní fronty. Strana vyhlásila nutnost založit výchovu mládeže na národních a křesťanských tradicích, důležitá pro ni byla morální výchova ve školách. Hlásala absolutní svobodu názoru, tisku, vědeckého

⁷⁹ PROCHÁZKA, A. Čsl. strana lidová ve vládě Národní fronty, *Lidová demokracie*, 3. 4. 1946, roč. II., č. 79, s. 3.

⁸⁰ Tamtéž, s. 4.

⁸¹ *Program Československé strany lidové prohlášený sjezdem strany 2. 4. 1946*, Ústřední politická kancelář Československé strany lidové, Praha, Č. A. T., 1946, s. 5-6.

výzkumu, vzdělání a náboženského vyznání,⁸² vztah mezi státem a církví byl komentován: „*Stát a církev mají svá zvláštní, odlišná poslání a jejich rozvoji svědčí jedině svoboda, neodvislost spojená se vzájemnou úctou a spoluprací.*“⁸³

V hospodářství a zemědělství stavěla strana svůj program na principech přirozeného práva člověka na soukromé vlastnictví, nepřipouštěla možnost dalšího znárodnování, a pokud by přesto k dalšímu znárodnování došlo, bylo by to za předpokladu, že si to žádá veřejné blaho a nebude tím ohrožena podnikatelská iniciativa. Dále se zavázala k ochraně živnostníků a drobných podnikatelů.⁸⁴

Usilovali také o sociální spravedlnost „*t. j. slušného životního standardu a vyrovnání životních podmínek pro všechny vrstvy obyvatelstva. Naši jsou jak dělníci a zemědělci, tak živnostníci, veřejní zaměstnanci a příslušníci svobodných povolání.*“⁸⁵ Také z tohoto důvodu podporovali sociální reformy a vždy se snažili o zvýšení sociální úrovně všech lidí. Snažili se rovněž o zvýšení národního důchodu a zlepšení zdravotnictví.⁸⁶

3.2.1 Komentář o sjezdu

Sjezd lidové strany ukázal její počínající roztříštěnost, strana se začala štěpit na několik skupin: na pravicovou, levicovou a středovou část. Rozhodující také bylo, zda se jednalo o staré a nové členy, nebo o příslušníky již zakázaných stran. Na veřejnost, se ale informace o chaotickém průběhu sjezdu nedostala, v tisku strana vystupovala jednotně a dala dosavadní problémy stranou, aby se mohla plně soustředit na přípravu voleb.

Sjezd rozhodl dosavadní práci strany: „*všechny ty sjezdové práce, které měly přehlédnout a ozřejmit, co dobrého naše strana pro národ a pro stát za první rok své nové činnosti vykonala, a zároveň narýsovat jasnou a přímou linii našeho programu*“

⁸² Tamtéž, s. 4-7.

⁸³ PROCHÁZKA, A. Čsl. strana lidová ve vládě Národní fronty, *Lidová demokracie*, 3. 4. 1946, roč. II., č. 79, s. 3.

⁸⁴ *Program Československé strany lidové prohlášený sjezdem strany 2. 4. 1946*, Ústřední politická kancelář Československé strany lidové, Praha, Č. A. T., 1946, s. 5-6.

⁸⁵ PROCHÁZKA, A. Čsl. strana lidová ve vládě Národní fronty, *Lidová demokracie*, 3. 4. 1946, roč. II., č. 79, s. 3.

⁸⁶ Tamtéž.

*úsilí v čase příštím.*⁸⁷ ČSL vždy hájila demokracii a bojovala proti totalitním systémům, v období před volbami se na stránkách LD začaly objevovat názory na možné nebezpečí totality: *„Nelze přitom zapírat, že toto nebezpečí leckdy může vycházeti ze samostatné Národní fronty, jestliže se jeden z jejich partnerů pokouší znásilnit vůli ostatních, rozhodovat sám jménem celé Národní fronty, zaměnit její koaliční charakter totalitním diktátem a rozbít hlavy těm, kdož se opřou tomuto násilí, klackem – domnělého rozbíjení Národní jednoty.*“⁸⁸ Sjezd podtrhl koaliční charakter Národní fronty, každá koaliční vláda s sebou přináší kompromisy, dělo se tak i v této vládě. ČSL nesouhlasila ve všech oblastech s programem a s praxí Národní fronty, a proto často rozhodoval nutný kompromis nebo vůle většiny. Bez ČSL by vláda nemohla plně fungovat, jelikož by značná část veřejného mínění neměla ve vládě zastoupení. *„A je to právě toto odlišné stanovisko, jež zdůvodňuje naši účast – jako jediné nesocialistické strany – na vládě Národní fronty.*“⁸⁹ Prohlašovala důležitost existence jedné silné nesocialistické strany v zemi. V době před volbami kladla ČSL důraz na samostatné zemědělce, živnostníky a řemeslníky, u kterých mohla získat voličské hlasy, jelikož jim ideově blízké strany byly zakázány a předpokládala, že se strhne boj mezi stranami právě o tyto voliče: *„Teď před volbami bude se za ochránce těchto vrstev prohlašovati leckterá strana. Je však na rozumových schopnostech samotných voličů, aby posoudili, která strana je svou dosavadní praxí, svým složením, svým programem nejlépe schopna trvale hájit jejich zájmy.*“⁹⁰

Další komentáře o sjezdu ČSL se v LD nevyskytly, samotný výše interpretovaný komentář se uveřejnil až 14. dubna 1946, tedy několik dní po sjezdu. LD samozřejmě o sjezdu podávala zprávy, ale jednalo se pouze o věcné informace o průběhu a o otisknutí nejdůležitějších projevů členů strany uveřejňovaných vždy přes celou stranu novin.

⁸⁷ *Lidová demokracie*, Jasná řeč sjezdu strany, 14. 4. 1946, roč. II., č. 89, s. 1.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

3.3 Předvolební kampaň

3.3.1 Prvomájová manifestace

Předvolební kampaň oficiálně začala 1. května 1946 velkými demonstracemi všech stran Národní fronty. Prvních prvomájových oslav po osvobození se poprvé zúčastnila i ČSL samostatnou manifestací. Dlouhý průvod manifestace měl za cíl Malostranské náměstí, kde pronesli projev někteří představitelé strany.

První vystoupil A. Procházka, připomenul minulé léta, jelikož se jednalo o nejtěžší roky v dějinách, ale současně myslel na národní a státní budoucnost ČSR: „*Naší generaci se dostalo převelkého úkolu, že znovu budujeme republiku a je na ni historická odpovědnost, aby zabezpečila náš národ a republiku učinila šťastným domovem nás i příštích generací.*“⁹¹ Poukazoval, že osud našeho národa byl vždy úzce spjat s osudem světové demokracie, což dokládá na světových událostech. Upozorňoval na nové hrozby totality, kdy hlavně demokracie je schopna zabránit jejímu nástupu: „*Jen tato demokracie, podložená křesťanskou mravní zásadou o rovnosti lidí a vírou v důstojnost člověka, může nás ochránit před novými pokusy o zotročení lidí a národů, před novými formami nacismu a fašismu.*“⁹² Dále usiloval o sociální spravedlnost, požadoval spořádaný demokratický stát, který bude příkladem ostatním státům a nastolení právního pořádku, který zajistí spořádaný život v republice.

Následoval místopředseda Prozatímního Národního shromáždění Alois Petr⁹³, hlavním tématem jeho projevu bylo propojení práce s křesťanstvím: „*Křesťanství vtisklo práci charakter radostné povinnosti služby pro blaho národa.*“⁹⁴ Upozorňoval na to, že bude muset dojít k sociálním reformám a představoval v jaké podobě: „*Náš křesťanský sociální reformismus nechce však vzítí těm, kteří něco mají, nýbrž všem pracujícím lidem dáti podíl na bohatství světa, spravedlivě rozdělit výtěžek lidské*

⁹¹ PROCHÁZKA, A. Demokracie, prostředek k sociální spravedlnosti, *Lidová demokracie*, 3. 5. 1946, roč. II., č. 103, s. 1.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Alois Petr (1889 – 1951) odborový předák a politik. 1907-1910 textilní dělník v Nové Pace, v Hradci Králové se zapojil do odborového hnutí, za první světové války v rakousko-uherské armádě bojoval na východní frontě, 1925-1939 poslanec za ČSL, spolupracovník v *Lidových listech*, 1944 zatčen gestapem pro styk s údajnou odbojovou skupinou, odsouzen k sedmi letům vězení, 1946 zvolen do ÚNS, člen levicové části ČSL, kontakty s KSČ, po únoru 1948 předseda ČSL a ministr dopravy.

⁹⁴ PETR, A. Práce – radostná povinnost služby pro blaho národa, *Lidová demokracie*, 3. 5. 1946, roč. II., č. 103, s. 3.

práce.⁹⁵ Všichni lidé a jejich povolání jsou potřební pro uskutečnění těchto nových hodnot a zároveň: „všichni také musí být stejně hodnoceni a všichni mají a musí mít stejná práva. Chceme tedy nový sociální a hospodářský řád, spravedlivější a lepší život pro všechny pracující v národě.“⁹⁶

Na manifestaci dále vystoupila H. Koželuhová a vysvětlovala, z jakého důvodu strana neoslavovala práci za protektorátu, nikdo ji nechtěl oslavovat, neboť sloužila pro špatný cíl. „Pro nás nemá v podstatě hodnotu pracující člověk, který chce poškozovat jiné svoji prací. My vidíme v měsíci květnu měsíc lásky. K tomu, abychom pracovali skutečně konstruktivně pro svět, může nás přinutit pouze láska.“⁹⁷ Vážila si práce těch lidí, kteří pracovali pro dobrý cíl. Uvědomovala si, že práce je pouze prostředek pro lepší život a k tomu se dopěje: „tehdy, když mezi námi bude konec nenávisti a nastoupí vláda slušnosti, vzájemného uznání a uznání občanů mezi sebou.“⁹⁸

Projev Jaroslava Pecháčka⁹⁹ se nesl v klasickém duchu, vzpomenu na 5. květen 1945, oslavoval J. Šrámka a připomenul blížící se svobodné volby naplánované na květen 1946. Vše zakončil vyzdvižením: „Svoboda a demokratický řád je naším cílem, na tom budujeme naše hnutí!“¹⁰⁰

Poslední vystoupil náměstek pražského primátora Alois Tylínek.¹⁰¹ Zdůraznil důležitost samostatnosti národa: „U národa menšího nesmí být politická samostatnost

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ KOŽELUHOVÁ, H. Práce jako tvorba hodnot znamená pokrok, *Lidová demokracie*, 3. 5. 1946, roč. II., č. 103, s. 3.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Jaroslav Pecháček (1911 – 1997) novinář a politik. Od studentských let činný v ČSL, 1938 reprezentant mládeže ve výkonném výboru ČSL, za okupace v odboji, 1940 zatčen a tři roky v nacistickém vězení, 1945-48 tajemník a poté přednosta kabinetu náměstka ministerského předsedy J. Šrámka, po únoru 1948 v exilu, člen Rady svobodného Československa, 1951-65 redaktor Svobodné Evropy v New Yorku, 1965-1977 ředitel československé sekce Svobodné Evropy v Mnichově.

¹⁰⁰ PECHÁČEK, J. Naše hnutí bude mít úspěch, *Lidová demokracie*, 3. 5. 1946, roč. II., č. 103, s. 3.

¹⁰¹ Alois Tylínek (1884 – 1965) kněz a politik. Kaplan v Černoušku u Roudnice nad Labem, od 1910 vikarista v Praze na Vyšehradě, založil první pražskou orelskou jednotu, za 1. světové války polní kurát za Rakousko-Uhersko na haličské a italské frontě, 1921-59 farář a poté děkan v Praze-Nuslích, v ČSL činný od jejího vzniku, 1940 zatčen, 1945 náměstek pražského primátora za ČSL, 1946-48 poslanec za ÚNS, po únoru 1948 v ústraní, skončil s politickými aktivitami.

*jenom formou a politickým prostředkem mocných sousedů.*¹⁰² Tuto samostatnost si lidé museli obhájit a udržet, ČSR díky tomu dokázala ve společnosti svobodných národů obstát jako člen „*vzdělaný, mírumilovný, demokratický a pokrokový.*“¹⁰³ Demokracie předpokládala „*vysoké mravní kvality člověka*“¹⁰⁴ a o tyto kvality se muselo pečovat výchovou nových generací ve školách a v rodinách. Na konci proslovu opět vyzdvihl J. Šrámka a demokratičnost ČSL: „*Naše strana si podrží svou českou, křesťanskou demokracii se všemi jejími důsledky pro poměry vnitrostátní i zahraničně politické za všech okolností.*“¹⁰⁵

Po skončení prvomájové manifestace měla každá strana vyhrazenou jednu hodinu v rozhlase, aby zde představila svůj volební program, za ČSL vystoupil J. Šrámek, F. Hála a Marie Hořinová.¹⁰⁶

3.3.2 Předvolební kampaň v Lidové demokracii

Všechny politické strany si uvědomovaly důležitost nadcházejících voleb, nekomunistické strany usilovaly o to, aby komunistická strana ve volbách neuspěla a neupevnila tím svůj mocenský nástup, věřily, že nástup odvrátí vlastním úspěchem ve volbách. Naopak komunisté usilovali o upevnění a potvrzení svých získaných mocenských pozic. Na druhou stranu, se všechny dosavadní politické strany, již před volbami dohodly, že se opět sejdou v Národní frontě a vytvoří novou koaliční vládu, nejednalo se tedy o plně soutěživé volby, jelikož omezovaly svobodnou politickou soutěž. Přesto v několika posledních týdnech před volbami docházelo k vzájemnému obviňování mezi jednotlivými politickými stranami a jejich představiteli.¹⁰⁷

Předvolební kampaň se odehrávala z velké části v tištěných médiích jednotlivých politických stran. V LD se vyskytoval před volbami hlavně boj proti komunistické straně, s tím souviselo upozorňování na možnou blížící se totalitu, poté

¹⁰² TYLÍNEK, A. Křesťanská kultura základem lidové demokracie, *Lidová demokracie*, 3. 5. 1946, roč. II., č. 103, s. 3.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ RENNER, J. *Československá strana lidová 1945 - 1948*, s. 51.

¹⁰⁷ KOCIAN, J. a kol. *Květnové volby 1946 – volby osudové?*, 1. vyd. Praha: Euroslavica, 2014, s. 39 – 55.

ČSL vyzdvihovala svou práci v době válečné i prvorepublikové, s čímž souvisela i neměnnost názorů ČSL, například byl uveřejněn článek s nadpisem: „*Vždycky stejně dr. Jan Šrámek ve svých projevech 1918 – 1938.*“ Minulost J. Šrámka byla také často připomínána, hlavně jeho role v odboji za druhé světové války. Pravidelně se začaly v LD otiskovat výsledky voleb ze zahraničí, kde lidovci získávali přední příčky.

Od 13. května 1946 se začala v každém čísle LD objevovat velká číslíce 2, neboť bylo stanoveno pořadí kandidátních listin volených stran a ČSL dostala číslo 2. U čísla dva se začala objevovat i jednoduchá hesla například: „*Myslit není výkon strojku – ten, kdo myslí, volí dvojku!*“¹⁰⁸ „*K lepším zítřkům buduj spojku – demokrat jsi, volíš dvojku!*“¹⁰⁹ „*Nač každá vrstva vlastní tvořit slojku? Stranu všech stavů volte – volte dvojku!*“¹¹⁰

Mezi nejdůležitější hesla ČSL, stále se opakující v LD, patřilo: „*Jsme jediná nesocialistická strana, strana všeho lidu, strana demokratická, odmítající jakoukoliv totalitu, strana sociálně reformní, pevně zakotvená v křesťanském světovém názoru.*“¹¹¹ Dále se na stránkách LD často vyzývalo, ať všichni voliči přijdou k volbám, ať nevhazují zbytečně bílé hlasovací lístky, ale ať dojdou k nějakému rozhodnutí. Kládl se i veliký důraz na mládež, tvrdilo se, že mládež rozhodne o vítězství strany. „*První veličinou (asi 40 procent voličů) je naše mládež.*“¹¹² ČSL o mládeži tvrdila: „*Tím, že poznala na sobě krutost totalitního režimu, bude jistě pro lidovou demokracii a sociálně spravedlivou republiku.*“¹¹³ Dalším okruhem lidí, kteří měli o volbách rozhodnout, byli příslušníci již zakázaných strana a jejich bývalí voliči a příslušníci. Kvůli velkému počtu nerozhodnutých voličů, byly výsledky voleb až do posledního okamžiku překvapením a nemohlo se odhadnout, jak volby dopadnou.¹¹⁴

V předvolební kampani docházelo také ke srážkám a sporům s ostatními třemi povolenými stranami, mezi kterými se měli voliči rozhodnout.

Nejvíce bylo upozorňováno na možnou hrozbu komunistické totality, jak dokazuje volební provolání strany: „*V těchto volbách rozhodnete, bude-li v našem státě*

¹⁰⁸ *Lidová demokracie*, 19. 5. 1946, roč. II., č. 116, s. 3.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 5.

¹¹⁰ *Lidová demokracie*, 22. 5. 1946, roč. II., č. 118, s. 3.

¹¹¹ J. Ch., Všecko pro vítězství strany lidové, *Lidová demokracie*, 19. 5. 1946, roč. II., č. 116, s. 3.

¹¹² KULT, J. Kdo ve volbách zvítězí?. *Lidová demokracie*, 15. 5. 1946, roč. II., č. 112, s. 1.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž.

*občanská svoboda nebo totalitní útlak. Bude-li svoboda vlastnictví a podnikání, bude-li harmonická spolupráce mezi občany všech stavů, nebo bude-li tu národ uměle a násilně rozdělován v třídy diktující a vrstvy diktátu podléhající. Proto dne 26. května váš hlasovací lístek rozhodne opravdu o základech budoucího života celého našeho národa.*¹¹⁵

Dále došlo ke sporu s Československou stranou národně sociální, objevil se článek, kde národní socialisté kritizovali lidovce kvůli tomu, že nic nedokázali, ničemu nezabránili a hodili se pouze k tomu, aby je volili odpůrci socialismu. Na toto obvinění reagovala ČSL tím, že by stačilo, podle ní, pouze vyměnit v nadpisu lidovou demokracii za národní socialisty a článek by vyzněl stejně. Svou politiku ČSL ospravedlňovala: *„Kdyby se měřil význam stran podle hluku, zejména v době předvolební, pak by leckdo opravdu na lidové straně mnoho důležitosti nenašel. Politika má však také druhou stránku: To je skutečná práce a hlavně politická linie. A té by zase pan kritik našel víc u lidovců než u národních socialistů.*¹¹⁶ Dále byla v článku rozebírána spolupráce národních socialistů s komunisty: *„Je spolunositelkou návrhu bloku socialistických stran o znárodnění průmyslu, a pak v svolání k voličům říká, že zůstala ve svém postoji proti překotnému znárodnění ve vládě osamocena.*¹¹⁷ Podle ČSL bylo těžké odhadnout, čemu měl volič v této době věřit, jelikož volič věděl, jaká byla strana před volbami, ale nevěděl, jak se zachová po volbách: *„Proto udělá český nesocialistický volič dobře, bude-li voliti stranu, která má méně předvolební taktiky, a více zásad, to jest: československou stranu lidovou.*¹¹⁸ Soupeření lidovců a národních socialistů vycházelo z toho, že se obě strany zaměřovaly ve volbách na stejné cíle. Strany požadovaly více svobody, podporovaly soukromé vlastnictví a byly i proti dalšímu znárodnění.¹¹⁹

Změnou poměrů po květnu 1945 bylo nejvíce dotčeno venkovské obyvatelstvo, z toho důvodu se nejvíce sem soustředovalo volební agitační úsilí. Na venkově probíhal boj o hlasy bývalých voličů Republikánské strany zemědělského a malorolnického

¹¹⁵ *Lidová demokracie*, Volební svolání československé strany lidové, 5. 5. 1946, roč. II., č. 105, s. 1.

¹¹⁶ *Lidová demokracie*, Kampaň národních socialistů proti straně lidové, 16. 5. 1946, roč. II., č. 113, s. 2.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ RENNER, J. *Československá strana lidová 1945 - 1948*, s. 51-52.

lidu.¹²⁰ Nejvíce vyostřené vztahy vznikaly mezi lidovci a sociálními demokraty, ti obvinili J. Šrámka, že byl odpovědný za zákaz agrární strany v roce 1945. ČSL a její tisk odsoudily tyto postupy vyjádřením, že: „*Všechny tři socialistické strany, které ještě nedávno mluvily o socializaci venkova, a některé dokonce o kolchozech a sovchozech, ucházejí se o dědictví republikánské strany.*“¹²¹ Lidovci dokazovali, že pouze jejich strana brání soukromé vlastnictví a soukromé podniky bez jakýchkoliv postranních myšlenek.

„*A tu je třeba rozpačitému venkovanu říci několik upřímných slov. Především je třeba, aby vážil strany nikoli podle toho, jaké se mu dnes býti zdají, nýbrž podle toho, jak je poznal před válkou. Podstatně se žádná nezměnila, i když některá pravou povahu úlisnými slovy zakrývá. Když se na to bude venkovský člověk takhle dívat, velmi si svoje rozhodování usnadní.*“¹²² Lidovci poukazovali na minulost, jelikož na venkově před válkou byly hlavní dvě strany a to agrární strana a lidovci. Obě zastávaly stejný program, co se týkalo zemědělství: „*Obě hájily soukromé vlastnictví jako základ hospodářského pokroku i jako neporušitelné lidské právo zemědělcovo. Obě měly v programu hospodářské posílení zemědělců a usilovaly o takovou cenovou politiku, která by zaručovala zemědělcům spravedlivé hodnocení jejich práce.*“¹²³ V tomto ohledu nebylo mezi nimi rozdílů, rozdílné byly pouze v politickém zaměření, přesto se lidové straně vytýkalo, že byla spíše stranou měšťanskou, sdružovala spíše měštské obyvatelstvo: „*a že prý pro zemědělce nemůže nic udělat a tudíž na vesnici nepatří, ač právě lidová strana získávala svým solidaristickým programem u svých měštských stoupenců porozumění pro zájmy vesnických lidí.*“¹²⁴ Všechno toto vzpomínání na dobu před válkou se dělo z důvodu: „*Vzpomínáme-li si právě v této chvíli na to, co nás kdysi zbytečně dělilo, činíme tak proto, abychom ukázali, že vlastně lidová strana byla vždycky zemědělcům nejbliže a že je třeba, aby si tuto okolnost právě nyní připamatovali.*“¹²⁵ Nerozhodným voličům ČSL radila, aby si dávali pozor a: „*nedbali na úlisná a líbivá slova, nýbrž aby hleděli více na skutky, předválečné i dnešní, a podle*

¹²⁰ Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu byla označována také jako agrární strana a její členové agrárníci.

¹²¹ *Lidová demokracie*, 17. 5. 1946, roč. II., č. 114, s. 1.

¹²² BRÁZDA, J. Česká vesnice a volby, *Lidová demokracie*, 14. 5. 1946, roč. II., č. 111, s. 1.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

nich hodnotili politiku stran. (...) Nesmí dbáti toho, že dnes všichni ujišťují, že jsou pro soukromé vlastnictví – u drobného majetku – musejí také zaměřit svůj pohled do budoucna a zjistit, lze-li potom na taková ujištění spoléhat.¹²⁶

Další okruh témat předvolební kampaně bylo dodržování předchozích slibů ostatních volených stran a jejich plnění: „Je skutečně zajímavé čísti volební plakáty a hesla socialistických stran. Voličové ke svému největšímu překvapení zjišťují, že všechny socialistické strany jsou především zastánci soukromého podnikání a vlastnictví. Všechny se přímo předbíhají v zaklínání, že ony to jsou, které má voliti zemědělec, živnostník, poštáci, študáci a vojáci.“¹²⁷ Příkladem změny názorů bylo uváděno zestátnění, které údajně proběhlo proti vůli socialistických stran, tyto strany se také v předvolební kampani začaly prohlašovat za ochránce soukromého vlastnictví: „Celé toto tažení proti střednímu stavu a zemědělcům, volání po dalším znárodňování v obchodě i podnicích a celá dosavadní práce tzv. socialistického bloku byla patrně prováděna zakuklenou reakcí.“¹²⁸ Socialistické strany také v době před volbami začaly cílit na nové vrstvy voličů: „Z plakátů a hesel, které téměř výlučně se obrací na vrstvy, které strany socialistické dříve příliš svou přízní nezahrnovaly, nabývají voličové přesvědčení, že bez jejich hlasů se strany tyto obejít nemohou.“¹²⁹

F. Hála 19. května 1946, přesně týden před volbami, vydal v LD velký článek nazvaný: „Silná lidová strana, pevná hráz demokracie.“ Opět byla vyzdvihována přímá linie strany a její neměnnost oproti ostatním stranám: „Dnes se snadno zapomíná, že pravdivá historie leckterých stran je v příkrém rozporu s dnešní jejich propagandou: mezi tím, co dříve dělaly a hlásaly, co dnes opustily a co do třetice všeho dobrého jen slibují.“¹³⁰ Na rozdíl od ostatních stran ČSL nemusela na svém programu nic měnit, samotná její historie byla pro ni důkazem a na historii mohli stavět svoji kampaň: „Předstupuje před vás s hrdým vědomím toho, že od prvních svých počátků hlásala a prováděla prakticky program, který nejen nezestará, ale daleko předstihl svou aktuálností i nejspolehlivější představy o živnosti a trvalosti zásad, které jsou jeho stěžejními

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Dr. K. K. Předvolební záhady, *Lidová demokracie*, 18. 5. 1946, roč. II., č. 115, s. 1.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ HÁLA, F. Silná lidová strana, pevná hráz demokracie, *Lidová demokracie*, 19. 5. 1946, roč. II., č. 116, s. 1.

oporami.“¹³¹ Dále rozebíral minulost strany, její postavení a počátky socialistického bloku, jak sám uvedl: „*Teprve v Moskvě začal se rýsovat plán socialistického bloku a fakticky byl vytvořen dohodou mezi socialisty a komunisty. Lidovci měli být jako strana nesocialistická po dojednání v socialistickém bloku přizváni ke spolupráci, aby tak zdánlivě byla u nás demokracie zachována pro zahraničí.*“¹³² Představoval svými slovy volební program strany, vyzdvihoval několikrát demokratičnost strany a otevřenost všem lidem. Poté cílil hlavně na zemědělce: „*Zemědělci, rozhodněte se buď pro kolchozní socialismus, nebo pro svobodný život na vlastní půdě.*“¹³³ A stejně tak i na živnostníky: „*Že vaše živnosti zůstaly nedotčeny a iniciativa vašeho podnikání nebyla ochromena, ale naopak musí být státem podporována, je především zásluhou strany lidové. Uvažte dobře, že tyto nezákladnější podmínky živnostenského podnikání, (...) nebyly by nikdy uhájeny, kdyby o vás rozhodoval jen socialistický blok.*“¹³⁴

Jedním z příspěvatelů zaměřující se na nerozhodnuté voliče byla v době před volbami také H. Koželuhová, která doporučovala, aby si voliči vybrali dočasně stranu nejméně špatnou, do té vstoupili a volili jí a pokud by v budoucnosti našli jinou, více vyhovující stranu, mohou do ní kdykoliv přestoupit. Na možné odpůrce tohoto názoru reagovala těmito slovy: „*Cítím, jak se už na mě blíží hromobití, a přece neváhám. Slyším, jak se shrnou útočníci z jiných stran a začnou mi vytýkat náramnou demagogii. Budou tvrdit, že chci získat největší část celého národa, neboť většina občanů není, budete se divit, opravdu v žádné straně. Budou posměšně pokřikovat, že mi nezáleží na tom, kdo stranu, v níž jsem, bude volit, jen když to bude hodně lidí a když to bude veliká strana. Budou vyvolávat, že se chceme stát stranou kolaborantů a reakcionářů.*“¹³⁵ O výsledcích voleb tvrdila: „*Pro nás ovšem mínění lidu bude rozhodné, ať volby dopadnou jakkoli. Nebudeme se úmyslně snažit skreslit výsledky voleb a docela určitě se nebudeme snažit nějakými zákroky umlčet rozdílně smýšlející. My víme, že demokracie je vláda lidu, a to je pro nás svaté.*“¹³⁶ Upozorňovala na skutečnost, že jako v každých

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž, s. 2.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ KOŽELUHOVÁ, H. Straník neprodává svou duši, *Lidová demokracie*, 22. 5. 1946, roč. II., č. 118, s. 1.

¹³⁶ Tamtéž.

volbách, se lidé museli po výsledcích voleb podrobit většině, ať už její rozhodnutí bylo jakékoliv.

František Ježek, bývalý člen Československé národní demokracie, vybídl 24. května 1946 prostřednictvím LD, bývalé stoupence Karla Kramáře, aby volili ČSL: *„A tak i když volič nesouhlasí se žádnou z povolených čtyř stran, musí se rozhodnout alespoň pro stranu sobě nejbližší. Z důvodů tradičních, pragmatických a státních, je mně i mým přátelům nejbližší strana lidová.“* Vysvětlil také, jaké důvody ho vedly k rozhodnutí volit ČSL: *„Co nás vždy sblížovalo, to byl národní, slovanský a sociálně reformní program. (...) V celém světě je křesťanská civilizace na postupu. Výsledky z Francie, Maďarska, Rakouska, Itálie a Holandska, mluví o tom řečí jasnou a srozumitelnou. Za těchto okolností považuji za svou národní a státní povinnost volit československou stranu lidovou. A všem přátelům, kteří se mne dotazovali, i všem těm, s kterými jsem dříve spolupracoval, radím k tomuto východisku z dnešního přechodného zmatku doby. Přiblíží tím šťastnou budoucnost našeho národa a naší svobodné Československé republiky.“*¹³⁷

V předvolební kampani se obracelo také na ženy: *„tvoríme 52% většinu v národě a jen v Praze samé je žen voliček o 70 tisíc víc než mužů. Tuto skutečnost znají všechny politické strany a všechny usilují, aby získaly hlasy žen a zvítězily ve volbách.“* Ženy, podle příspěvku, se dokázaly vždy instinktivně správně rozhodnout, dále se uvádělo, proč by měly volit ČSL, přičemž se opakovaly několikrát zdůrazňované hlavní výhody volby ČSL: *„Nesměji stát stranou a pouze kritizovat, jejich povinností je politiku spoluutvářet. Ženy, které odevzdají hlas československé straně lidové, mají záruku, že odevzdaly hlas straně, která je založena na křesťanském životním názoru, straně nesocialistické, ale v pravém slova smyslu sociálně reformní, která usiluje o spravedlnost pro všechny třídy a stavy. Tato strana vznikla na domácí půdě a chce odpovídat svým programem přání českého lidu, potřebě naší vlasti. Tato strana bude vždy k národu pravdivá a nezklame ani tenkrát, až po volbách začne plnit to, co slibovala, např. zastane se přirozených práv rodičů. Aby tato strana mohla splnit svůj program demokracie (...) potřebuje sílu, kterou ji obstarají české ženy svými hlasy.“*¹³⁸

¹³⁷ JEŽEK F., Proč volím kandidátku čsl. strany lidové, *Lidové demokracie*, 24. 5. 1946, roč. II., č. 120, s. 3.

¹³⁸ HOŘINOVÁ, M. Nedělní volby do parlamentu rozhodnou ženy, *Lidová demokracie*, 24. 5. 1946, roč. II., č. 120, s. 3.

3.3.3 Vrcholné shromáždění představitelů Československé strany lidové

Na Staroměstském náměstí se 22. května 1946 konalo vrcholné shromáždění představitelů ČSL, kde vystoupili: J. Šrámek, F. Hála, H. Koželuhová, N. Pexa, J. Smudek.

A. Procházka se zabýval tím, v čem byly volby důležité a o čem měly rozhodnout. Šlo v nich o sílu jednotlivých politických stran, o podíl odpovědnosti na vedení státu a hlavně o obsah příští ústavy. Vyjádřil se o jasně daných stranách, z nichž se lidé museli rozhodnout: „*Na jedné straně stojí socialismus trojího odstínu se snahou po potlačení lidské individuality a svéodpovědnosti, a na druhé straně křesťanská demokracie, jež vidí nejvyšší metu veškeré politiky ve svobodě a důstojnosti člověka.*“¹³⁹

A. Procházka svůj projev ukončil přesvědčením, že lidé budou pro svobodu, a proto dají svůj hlas ČSL.

J. Šrámek upozornil na zápas různých ideálů a ideologií, který se odehrával a usiloval o voliče. Svůj projev J. Šrámek zakončil jedním z nejodvážnějších odhadů ohledně výsledku voleb: „*Paní řečnice přede mnou řekla, že nebudeme asi největší stranou v těchto volbách. Je velice skromná. Já bych nechtěl takto mluvit. My máme povinnost učinit všechno, abychom se stali největší stranou. (...) Prosím vás, abyste ještě více lidí přivedli. Stane-li se to, pak můžeme s klidem očekávat výsledek – výsledek vítězný.*“¹⁴⁰

Tím, kdo vystupoval před J. Šrámkem, byla H. Koželuhová, právě ona se vyjádřila o výsledcích voleb méně optimisticky než J. Šrámek: „*V těchto volbách nebudeme snad největší stranou, ale za dva roky jsou nové volby, a v těch zvítězíme úplně. K tomu nám musíte pomáhat všichni a nesmíte nikdy ohnout hřbet a báti se pravdy. Tak budeme bojovat a nakonec zvítězíme. Naše republika bude opět lepší, dokonalejší a bohatší.*“¹⁴¹ A připomněla, ve prospěch koho ČSL pracuje: „*pracujeme*

¹³⁹ PROCHÁZKA, A. Jde o budoucnost celého našeho pospolitého života, *Lidová demokracie*, 23. 5. 1946, roč. II., č. 119, s. 1.

¹⁴⁰ ŠRÁMEK, J. Získej každý z vás co nejvíce voličů ještě v posledních dnech, *Lidová demokracie*, 23. 5. 1946, roč. II., č. 119, s. 1.

¹⁴¹ KOŽELUHOVÁ H., Bojujeme a pracujeme pro člověka, *Lidová demokracie*, 23. 5. 1946, roč. II., č. 119, s. 2.

v zájmu republiky, aby byla velká a silná jako dříve, a proto chceme, aby v tomto státě vedli schopní hospodáři odborníci a ne lidé s legitimací.“¹⁴²

F. Hála upozorňoval na důležitost duchovních hodnot a opět na hrozbu možné totality: „Jestliže se u nás uplatňují sklony k diktatuře a jestliže někteří psychologicky zneužívají nacistických naplavenin k tomu, aby pomohli svým politickým cílům a zterorizovali druhé.“¹⁴³ ČSL se tedy prohlašovala a zavazovala při památce slavných předků k tomu: „že žádnému teroru neustoupíme, ať přijde odkudkoli a že nedopustíme, aby v této slavné zemi (...) mohla býti nadále svoboda utlačována nebo potlačena.“¹⁴⁴ Ještě se zmínil o mnoha bojích vykonaných ve válkách a z toho důvodu tedy neslevil ze svých nároků a práv ani v době před volbami, nejdůležitějším jeho požadavkem bylo právo: „na plnou demokratickou svobodu volného občana Československé republiky.“¹⁴⁵ ČSL nebyla se svým bojem u konce a hodlala dál bojovat a to hlavně: „zbraněmi ducha“¹⁴⁶

Po F. Hálovi vystoupil Norbert Pexa¹⁴⁷ pozdravil všechny jménem živnostníků a soukromého podnikání. Na úvod představoval, jak by hospodářství mohlo vypadat v socialistickém státě: „ztratíme soutěživost, iniciativu a uměleckou výši našeho řemesla.“¹⁴⁸ Vzpomenul také na Košický vládní program, v němž se jasně říkalo, že družstevnictví a soukromé podnikání budou mezi sebou rovnocenně soutěžit a pracovat, ale v tomto bodě docházelo k narušování: „Po této stránce si stěžujeme do nedodržování této svobody, o čemž svědčí právě vydaná neblahá vyhláška ministerstva zemědělství, kterou bylo přes 2 000 soukromých obchodníků s dobytkem vyřazeno! Takové věci se dějí před volbami, co by se asi dalo, kdyby volby pro nás vyzněly nepříznivě!“¹⁴⁹ V Prozatímním Národním shromáždění pracovali všichni poslanci za

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ HÁLA, F. Statečný a svobodný český člověk je cílem i vlastním obsahem našeho politického boje, *Lidová demokracie*, 23. 5. 1946, roč. II., č. 119, s. 1-2.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Norbert Pexa (1908 – 1985) soukromý živnostník a politik. Vyučil se hodinářem, od 20. let člen ČSL, 1946-48 poslanec ÚNS, v ČSL reprezentoval živnostníky, 1948-54 poslanec NS, 1961 odsouzen na dva roky do vězení za vykonstruované obvinění, z ČSL vyloučen.

¹⁴⁸ PEXA, N. V boji o svobodu národní bojovali živnostníci i za svobodu svou, *Lidová demokracie*, 23. 5. 1946, roč. II., č. 119, s. 2.

¹⁴⁹ Tamtéž.

ČSL ve prospěch živnostníků a samotní živnostníci byli oddáni politice E. Beneše a J. Šrámka.

Jan Smudek¹⁵⁰ se stal členem ČSL po druhé světové válce a rozhodl se za ni kandidovat ve volbách do Ústavodárného Národního shromáždění, jelikož: „*Strana lidová je stranou mladých, stranou pravé demokracie a spravedlnosti, stranou nové mladé republiky.*“¹⁵¹ V projevu uváděl, že každý, kdo bojoval proti totalitě, musel ve svém boji pokračovat dál a dovést tento boj do úplného konce, z toho důvodu požadoval: „*aby všichni, kteří odmítají totalitu, se mnou hlasovali a podporovali Československou stranu lidovou.*“¹⁵² Poněvadž mu šlo o nastolení pravé a skutečné demokracie, za kterou vždy bojoval.

Ve všech přednesených projevech se jednalo hlavně o nutnost zachovat svobodu, před hrozbou možné totality ze strany komunistické strany, z jednotlivých vyjádření vyplývalo, že svobodu může udržet jedině ČSL, a z toho důvodu by si ji voliči měli vybrat pro svou volbu.

Před manifestačním projevem promluvil ke studentům A. Procházka a H. Koželuhová, v mense v Opletalově ulici. Došlo také k projevu J. Šrámka a F. Hály v rozhlase 23. května, celé projevy byly poté otisknuty v LD.

3.3.4 Bílé hlasovací lístky

Dalším tématem před volbami se staly prázdné tzv. bílé hlasovací lístky. Pokud voliči nebyli spokojeni s nabízenými povolenými politickými stranami, mohli dát svou nespokojenost najevo tím, že odevzdali při volbách prázdný hlasovací lístek. Zavedení bílých hlasovacích lístků prosadila komunistická strana z obavy, aby voličové bývalých pravicově orientovaných stran nebyli nuceni odevzdávat své hlasy konkurentům komunistů.¹⁵³ Později národní socialisté a lidovci viděli v bílých hlasovacích lístkách

¹⁵⁰ Jan Smudek (1915 – 1999) za 2. světové války příslušník domácího a později zahraničního odboje, 1943 – 1945 letecký navigátor u RAF, po válce vstoupil do ČSL a kandidoval za ni v parlamentních volbách na Karlovarsku, po únoru 1948 odešel do exilu do Anglie, v 90. letech se vrátil do České republiky.

¹⁵¹ SMUDEK, J. Osvobození od nepřítele, chceme být svobodní také uvnitř, *Lidová demokracie*, 23. 5. 1946, roč. II., č. 119, s. 2.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ KOCIAN, J. a kol. *Květnové volby 1946 – volby osudové?*, s. 10.

nástroj, který měl odradit dřívější voliče již zakázaných politických stran, voliče nesouhlasící s Národní frontou a omezením politických stran, od toho dát hlas některé z nekomunistických stran.¹⁵⁴ Tento postoj byl prezentován i v LD: „*Máte je v rukou. Bílé lístky nejsou ničím jiným než pokusem jedné strany o ovládnutí politického výsledku voleb. Jsou výsměchem politickému uvědomění našeho demokratického lidu. Předpokládají určitý politický analfabetismus, předpokládají naprosto politicky nevdělaného „člověka z ulice“.* Ale těchto lidí u nás není a jsou-li, pak to jsou lidé, jimž není pomoci, kteří jsou jen příživníky na naší národní společnosti. (...) Proto poctivý český demokrat nebude mít nic společného s bílými lístky. A ti kdo si bílé lístky vynutili, vítězství se nedočkají. U nás vítězí demokracie.“¹⁵⁵ Docházelo tedy k častým výzvám, ať voliči bílé hlasovací lístky nevhazují a dojdou raději k nějakému rozhodnutí.

3.3.5 Den před volbami

Den před volbami vyšel v LD poslední článek mířící na voliče a jejich rozhodnutí týkající se voleb, napsal ho P. Tigríd: „*Rozhodující den nadešel. (...) Rozhoduje se především o tom, zda zůstaneme i nadále národem a státem Masarykovým a Benešovým, to je: národem a státem svobodným, demokratickým, svéprávným, mravně, hospodářsky, sociálně i kulturně zdravým. Rozhoduje se o tom, zda pojmy jako pravda, svoboda, spravedlnost, demokracie, právní řád, budou jen posmívanými slovy bez významu a bez obsahu, o nichž se bude tvrdit, že jsou zbytečným balastem a proti kterým dokonce budou podnikána nenávistná tažení v tisku, na školách, v rozhlase – anebo se tento náš stát Čechů a Slováků bude řídit především právě těmito zásadami, bez nichž, jak věříme, lidský život může být jen živořením.*“¹⁵⁶ Jednoroční politický život po skončení druhé světové války ukázal, že se v ČSR vytvořily silné politické strany: „*kteřé se nezastaví ani před lidským a politickým terorem, udavačstvím, lží, nátlakem, usměrňováním, policejním režimem, partajní justicí. Dáme-li těmto skupinám největší moc ve státě, je jasné, že nemáme mnoho nadějí, abychom přežili jako národ a jako stát.*“¹⁵⁷ Dále v článku P. Tigríd uváděl, že právě těmto politickým stranám nezáleží na

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 31.

¹⁵⁵ *Lidová demokracie*, Dočkali se bílých lístků, 24. 5. 1946, roč. II., č. 120, s. 3.

¹⁵⁶ TIGRID, P. Bez svobody a lidskosti není života, *Lidová demokracie*, 25. 5. 1946, roč. II., č. 121, s. 1.

¹⁵⁷ Tamtéž.

svobodě, což považoval za nejpodstatnější věc, ale usilovaly o něco jiného: „*Říkají nám, že jediné, na čem záleží, je hospodářské a sociální polepšení.*“¹⁵⁸ Vzpomínal na dobu nacistického útisku, kdy svobodný život téměř nebyl, kdy se žilo ve strachu, a přestože si někteří lidé po finanční stránce polepšili, nebyli šťastni, jelikož nebyla svoboda. Podle P. Tigrida lidé za nacistické okupace hnala do boje právě vidina lidské a národní svobody. To samé se dělo i jinde ve světě, kde také nestáli o sociální revoluce, ale o svobodu. P. Tigrid uváděl, že o svobodu vždy usiloval i samotný J. Šrámek: „*muž, u něhož ani rozhodní političtí odpůrci nemohou zlehčovat jeho význam jako státníka, národovce a nevidaně prozíravého politika.*“¹⁵⁹ Dne 23. května 1946 došlo k projevu J. Šrámka v rozhlase, tímto projevem se P. Tigrid také zabýval a rozebíral několik Šrámkových vět a tvrdil, že jeho projev byl: „*neagitační, bez jediné fráze, bez volebních hesel.*“¹⁶⁰

Dalším cíleným příspěvkem pro nerozhodnuté voliče byl článek V. Síse, v něm došlo k vybidnutí příslušníků bývalé strany Československé národní demokracie a vyznavačům politických, národních a slovanských ideálů Karla Kramáře. K přesvědčení pro volbu ČSL používal příklady ze zahraničí, kde ve Francii, Belgii, Dánsku a Holandsku už došlo k volbám: „*Tam všude již promluvil u volebních uren rozum, a zvítězila vůle zdolati obtíže doby nikoliv revolučními hesly, hrozivými pěstmi nebo vyznavačstvím materialistických doktrín totalismu nebo socialistických diktatur, nýbrž jediné cestou národní solidarity těch tříd a vrstev, které spojuje duch demokracie a křesťanství.*“¹⁶¹ O těchto výsledcích voleb v ostatních evropských zemích byly pravidelně podávané zprávy v LD. Dále připomínal květnové osvobození, kdy se lidé dokázali spojit a byli ochotni bojovat a obětovat vlastní život, za svobodu národa a státu. Poté přešel k domněnce, co by pravděpodobně pronesl K. Kramář, kdyby byl v té době ještě na živu, podle V. Síse by pravděpodobně věřil: „*ve vítězství zásad, vyrůstajících z ducha křesťanství, stojícího v nesmiřitelném a nekompromisním táboře proti táboru materialistickému, o marxismus se opírajícímu, v táboře, do něhož se hlásila vždy a hlásí strana lidová a ve kterém se sdružují k rozhodujícímu příštímú zápasu národové,*

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ SÍS, V. Volte čl. stranu lidovou, *Lidová demokracie*, 25. 5. 1946, roč. II., č. 121, s. 1 – 2.

věrní pravé demokracii.“¹⁶² Dále tvrdil, že takto mluvil K. Kramář a stejně tak mluvil vždy i J. Šrámek, podle autora tyto dva velcí představitelé zastávali stejný názor na politiku: „*poctivost a opravdové národní a slovanské cítění ve všem a vždy.*“¹⁶³ Stoupenci zesnulého K. Kramáře, dle přesvědčení V. Síse, se ocitli před snadným rozhodováním ohledně toho, koho volit v nadcházejících volbách: „*voliti jedinou nesocialistickou stranu, již je strana lidová. Bude voliti stranu, věrnou ideálům našeho věkového boje za právo, svobodu, sociální spravedlnost, národní solidaritu a upřímné slovanství. Jen vítězstvím těchto ideálů, které prolínají program čs. strany lidové, zabráníme, aby nová naše svoboda se nestala těžkým zklamáním pro všechny, kteří celou duší v ní věřili, doufali a pro ni přinášeli nejtěžší oběti.*“¹⁶⁴

3.3.6 V den voleb

Dne 26. května 1945 došlo k prvním volbám po skončení druhé světové války, jednalo se o volby demokratické na základě rovného, tajného a přímého volebního práva za účasti více politických stran,¹⁶⁵ dle LD se jednalo o nejdůležitější volby od roku 1918: „*Dnes vpravdě nejde o nic menšího nežli o to, spustí-li se před jevištěm našeho života ona známá železná opona, za níž neexistuje demokracie Masarykova a Benešova, za níž neexistuje volnost projevu svobodného, byť i nutně disciplinovaného občana, za níž neexistuje vůle lidu, ale vůle několika náhodných jednotlivců.*“¹⁶⁶ I v den voleb docházelo k upozorňování nerozhodnutých voličů na jejich volbu, pokud by si vybrali socialisty, ta by volební program těchto stran v době po volbách vedl: „*k diktatuře proletariátu!*“¹⁶⁷ Každý volič si musel uvědomit, že pokud chtěl zachovat svobodu, rozhodl by svým hlasem sice pro pomalý, ale bezprostřední vývoj z bída. Došlo by tak k lepšímu lidskému bytí, kde by svoboda byla zajištěna, nebo mohl zvolit: „*život robotů, které teprve řada zlých hospodářských katastrof poučí o pravé cestě a těžkém návratu k demokracii.*“¹⁶⁸ Došlo také opět k upozorňování na změnu volebních

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ KAPLAN, K. *Nekrvavá revoluce*, 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 57.

¹⁶⁶ *Lidová demokracie*, Diktatura proletariátu, 26. 5. 1946, roč. II., č. 122, s. 1.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

cílů politických stran: „*Ale to, co se dělo nyní před volbami, jak zamlčují své pravé cíle, jak lákají naivní lidi neupřímně myšlenými a dvojace formulovanými sliby a zapíráním svého skutečného programu, zbavuje je posledního zbytku uznání, jež snad vzniklo omylem v představách mnohých jednotlivců.*“¹⁶⁹ Ještě jedno upozornění bylo vysloveno, aby se nedělal rozdíl mezi komunisty a sociálními demokraty: „*Dvě marxistické strany jsou pouze dvě lícidla na různé ryby, ale u obou prutů sedí jeden rybář. A obě ryby, zaberou-li, budou těžko lapat vzduch v atmosféře diktatury, do níž budou k svému překvapení vytaženy, nezachrání-li je volič československé strany lidové. Neboť vskutku jen tento volič bude rozhodovati o směru příští naší politiky.*“¹⁷⁰

V den konání voleb byl otisknut i projev prezidenta E. Beneše, týkal se voleb a řeč J. Šrámka, kterou přednesl v Lucerně k mládeži, kde dále vystoupili M. Hořina a H. Koželuhová.

3.4 Výsledky voleb

Den po volbách, tedy 27. května 1946, byly v LD komentovány první předběžné výsledky voleb, jednou z nejdůležitějších věcí, podle LD, byla nutnost dodržovat nadále jednotu a spolupráci Národní fronty: „*Ačkoli výsledek voleb není dosud znám plně, takže nelze přesněji stanovit vzájemný poměr stran, je dnes již jisto, že pravdu měli ti, kdož usilovali, aby se volbami nepodlomila spolupráce Národní fronty, neboť ji bude třeba po volbách snad více, nežli dosud, nebude-li chtít budoucí vláda, opírající se o většinu několika mandátů, vládnouti proti téměř polovině národa.*“¹⁷¹ Spolupráce byla důležitá z důvodu budoucích úkolů, které vládu čekaly: „*V příštích dobách budeme novému životu klást základy, jež na dlouho budou rozhodovati o tom, jak pevnou se ukáže nejen jejich politická, ale i hospodářská konstrukce. Dát si ústavu v době, kdy nás čekají těžké úkoly zásobovací, opatření nutných surovin, ozdravení výroby, obnova dostatečné dopravy doma a docílení dostatečného spojení s dalekou cizinou, obnova právního řádu a zabezpečení měny i zdravého poměru naší měny se základními měnami cizími: to je úkol, který vskutku nabádá k upřímné spolupráci všech stran.*“¹⁷²

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ *Lidová demokracie*, Boj, ve kterém šlo o demokracii v ČSR, 27. 5. 1946, roč. II., č. 123, s. 1.

¹⁷² Boj, ve kterém šlo o demokracii v ČSR, *Lidová demokracie*, 27. 5. 1946, roč. II., č. 123, s. 1.

Ve volbách získala ČSL nejvíce hlasů za celou svou dosavadní historii. V českých zemích se umístili na třetím místě s 20,2 %, před nimi se umístila Československá strana národně sociální s 23,7 % a první místo obsadila Komunistická strana Československa, která získala 40,2 %. Čtvrté místo obsadila Československá sociálně demokratická strana dělnická s 15,6 %. Bílé hlasovací lístky, které se staly jedním z významných témat předvolební doby, voliči navzdory očekávání skoro nevyužili, prázdných lístků se do urn vhodilo jen 0,4 %.¹⁷³

Přestože lidovci neočekávali, že by se umístili na prvním místě, s takovouto jasnou výhrou komunistické strany nepočítali. Komunistická strana se umístila na prvním místě ve všech krajích s výjimkou zlínského kraje, kde nejvíce hlasů (101 719) obdržela ČSL. Lidovci výrazného úspěchu dosáhli také v Praze, když zde získali nečekaně dobrý výsledek, hlavně díky H. Koželuhové, přičemž bývala Praha lidovcům tradičně méně příznivá. Získali 105 252 hlasů, oproti roku 1935, kdy získali 29 767 hlasů.¹⁷⁴

Přidělování mandátů stranám probíhalo ve dvou skrutiniích. 300 mandátů do ÚNS se v konečném výsledku rozdělilo takto: Komunistická strana Československa 93 mandátů, Československá strana národně socialistická 55 mandátů, Československá strana lidová 46 mandátů a Československá sociálně demokratická strana dělnická 37 mandátů. České země tak měly v ÚNS celkem 231 mandátů a Slovensko jen 69 mandátů, na Slovensku zvítězila Demokratická strana a získala 43 mandátů, Komunistická strana Slovenska měla 21 mandátů, Strana slobody 3 mandáty a Strana práce 2 mandáty.¹⁷⁵

Na veřejnosti lidová strana svůj výsledek ve volbách vyzdvihovala, celkový počet voličů se totiž oproti roku 1935, kdy jí volilo 571 061 voličů, zvětšil na 1 111 009. Titulky v LD hlásaly: „*Mohutná síla československé strany lidové na Moravě, velký úspěch lidovců v hlavním městě republiky.*“¹⁷⁶ „*Milionový tábor čsl.*

¹⁷³ Český statistický úřad [online]. 2008 [cit. 2017-04-03]. Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k018.pdf>>.

¹⁷⁴ RENNERT, J. *Československá strana lidová 1945-1948*, s. 53.

¹⁷⁵ Český statistický úřad [online]. 2008 [cit. 2017-04-03]. Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k03.pdf>>.

¹⁷⁶ *Lidová demokracie*, 27. 5. 1946, roč. II, č. 123, s. 1.

*strany lidové.*¹⁷⁷ Ve skutečnosti celkově s výsledkem voleb spokojeni nebyli, neboť očekávali, že obsadí lepší umístění. Prohráli také souboj o voliče na venkově, kteří se rozhodli volit komunistickou stranu, a k významnějšímu výsledku jim nepomohla ani podpora ve městech.

O shrnující článek o výsledcích voleb se postaral I. Ducháček: „*Zatím co naše strana a strana českých socialistů počet svých hlasů proti posledním volbám v roce 1935 zdvojnásobily, strana komunistická počet svých hlasů ztrojnásobila. Nebylo by v souladu s tradicí našeho listu, který objektivně a pravdivě informuje, kdybychom nepřiznali, že vedle čestného úspěchu obou nemarxistických stran, komunistická strana dosáhla opravdu velikého úspěchu. Druhá strana marxistická, sociální demokracie, byla zato poražena. Je dnes poslední stranou republiky. Je jedinou stranou českou, které se nepodařilo dosáhnout ani předválečného počtu hlasů.*“¹⁷⁸ Dále komentoval překvapivé výsledky na Moravě, jelikož zde komunisté také vyhráli, přičemž se vždy jednalo o tradiční pole působnosti ČSL a podařilo se jim též získat bývalé podporovatele agrární strany. Došlo rovněž na interpretování programu komunistické strany, jeho volebního vydání, které se lišilo od původního: „*Je zajisté dosti vzdálený původnímu, na třídním boji a diktatuře proletariátu založeném programu. (...) Z programu KSČ – aspoň z jeho volebního vydání – rovněž zmizelo všechno protináboženské zaměření, které bylo svého času charakterizováno heslem o opiu – náboženství lidstva. Okázalé přiznání k myšlence demokracie, svobody tisku a projevu, a slib plné ochrany soukromých podnikatelů a zejména majitelů zemědělských usedlostí byly dalšími, zřejmě účinnými zbraněmi v předvolebním arsenálu strany komunistické.*“¹⁷⁹ Voliči se tedy rozhodli pro tento nový volební program KSČ a ne pro program dřívější, který byl více marxistický. Bylo tedy jejich úkolem pozorovat, zda bude program po volbách dodržován. Pokud by se tak stalo, nic by nebránilo ke spolupráci v Národní frontě, pokud by se ale program dodržen nebyl: „*pak by si toho dnešní voliči za pomoci ostatních stran Národní fronty jistě povšimli a vyvodili z toho příslušné důsledky.*“¹⁸⁰ Celý článek zakončil I. Ducháček názorem, že se komunisté bez ostatních stran neobejdou: „*I když strana komunistická dosáhla daleko nejvíce, dosáhly*

¹⁷⁷ *Lidová demokracie*, 28. 5. 1946, roč. II., č. 124, s. 1.

¹⁷⁸ DUCHÁČEK, I. Nutnost čínorodé dohody, *Lidová demokracie*, 28. 5. 1946, roč. II., č. 124, s. 1.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž.

*ostatní strany tak mohutnou podporu milionového počtu voličů, že dvojnásob platí to, co jsem napsal před volbami: Nepůjde to v republice bez komunistů, ale také bez nekomunistů.*¹⁸¹

3.4.1 Po volbách

Po volbách docházelo k ujišťování, že ČSL se nezměnila a stála nadále na stejných principech, jak tomu bylo před volbami: *„Prohlašujeme proto i nyní po volbách, že zůstáváme nezměněně a trvale věrni svým zásadám: nejsme stranou socialistickou, ale sociálně reformní a pokrokovou, jsme stranou národní a demokratickou, stranou, která bojovala a bude bojovat za osobní svobody občanské, za právní řád a mír v národě i mezi národy. Za vše, co měla ve svém předvolebním programu a proč se stala milionovým hnutím v českém národě. Neměníme taktiku ze dne na den, a voliči, kteří dali lidové straně svůj hlas, opravdu nezabloudí.*¹⁸²

V článku se rozebíraly také sociální reformy, především znárodnění, s kterým ČSL souhlasila a jak se hodlá postavit k případnému dalšímu znárodnění: *„Prohlašovali jsme, že chceme mít jasnou hranici, kam až socialisace půjde, že žádáme rovnost podmínek a svobodu pro soukromé podnikání, jistotu a svobodu poctivě nabytého majetku, a o to budeme bojovat dále. Byli jsme a budeme proti konečným cílům socialismu, proti zrušení soukromého podnikání a diktatuře proletariátu.*¹⁸³

Další komentátor voleb si o vítězství komunistů myslí následovně: *„Nebude pravděpodobně – jako nebylo ani dosud – i napříště možné, aby se v našem státě stalo cokoli, s čím by nesouhlasili komunisté; ale to ani zdaleka neznamená, že by se nutně musilo stát všechno, co by komunisté chtěli.*¹⁸⁴ Komunisté sice zvítězili, přesto alespoň nějakou možnou konkurenci vidí na Slovenku, kde vyhrála Demokratická strana, dále předvolební boj dle autora přispěl ke zlepšení veřejného života, hlavně samotných voličů: *„Volič, který se po dlouhé době znovu přesvědčil, že není jen loutkou v rukou*

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² *Lidová demokracie*, Politika a taneční parket, 29. 5. 1946, roč. II., č. 125, s. 1.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ SVÁRA, K. Na čem jsme, *Lidová demokracie*, 2. 6. 1946, roč. II., č. 123, s. 1.

stran, ale že stranám jest se ucházet o jeho přízeň, nabyl zdravého sebevědomí a jeho sebedůvěra stoupla.“¹⁸⁵

3.5 Vyloučení Heleny Koželuhové z Československé strany lidové

Záhy po volbách propukla v ČSL vnitrostranická krize. Souvisela s H. Koželuhovou a jejími politickými názory a kritikou vedení strany. Ve volbách byla zvolená poslankyní do ÚNS a z velké části díky ní lidovci dosáhli důležitého výsledku v Praze, i přestože H. Koželuhová před volbami předpokládala, že lidová strana neskončí na prvním místě, byla výsledky voleb zklamána.

Posledním jejím článkem uveřejněným v LD byl komentář o volbách s názvem „*Volební pohnutky občanů*“ ze dne 2. června 1946: „*Byla jsem si plně vědoma při svém projevu na Staroměstském náměstí, že neříkám nic než pravdu, a to plnou pravdu, když tvrdím, že naše strana nebude v těchto volbách první. Věděla jsem, že je nutno to říci, poněvadž správná taktika je jen pravda. (...) Dnes ještě ne, ale velmi brzy přijde naše pravá doba, zůstaneme-li poctiví ve svém programu a budeme-li všichni pilně pracovat. Poctivá pravda není nikdy tak líbivá a pohodlná jako pěkně upravená agitace, avšak nakonec přece jenom zvítězí, protože všechno ostatní selže.*“¹⁸⁶

Po volbách vyčetla vedení ČSL selhání volební kampaně především na Moravě a navrhla radikální důsledky. H. Koželuhová chtěla, aby se strana jasněji profilovala jako pravicová strana, případně navrhovala opustit Národní frontu a přejít do opozice. Kritizovala také přílišnou spojitost strany s katolickou církví, důsledkem čehož byl i velký počet kněží ve vedení strany. Netajila se ani kritikou samotného J. Šrámka. Chtěla svolat mimořádný sjezd strany a na něm odsunout J. Šrámka do symbolické role čestného předsedy strany a úplně z funkcí odstranit F. Hálu, generálního tajemníka A. Klimka a K. Fanfrdlu. Mnohé z jejich výhrad a podnětů byly sice oprávněné, avšak ona sama nebyla vhodnou osobou k provedení vnitrostranických reforem, zvláště v době krátce po volbách. Své plány sdělila i dvěma jí málo známým severomoravským členům strany, místopředsedovi Zemského národního výboru v Ostravě Jaroslavu Špundovi a funkcionáři z Nového Jičína Jaroslavu Mikundovi, ti okamžitě informovali o těchto novinkách F. Hálu a ten s J. Šrámkem urychleně zasáhli.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ KOŽELUHOVÁ, H. Volební pohnutky občanů, *Lidová demokracie*, 2. 6. 1946, roč. II., č. 129, s. 1.

Dne 8. června 1946 byl svolán Ústřední výkonný výbor strany, aby tuto věc projednal ještě předtím, než se sejde nově zvolený parlament a než H. Koželuhová složí poslanecký slib. A. Procházka byl požádán, aby pro střet zájmů, opustil schůzi a v jeho nepřítomnosti poslanec J. Vičánek a generální tajemník A. Klimek uvedli důvody pro vyloučení H. Koželuhové ze strany: především značnou nedisciplinovanost, spiknutí proti stranickému vedení a tvoření nových, liberálních klik ve straně. Když došlo k hlasování a J. Šrámek jednoznačně oznámil, že jeho rozhodnutí je konečné, pouze Vilém Schaffer, bývalý národní demokrat, hlasoval proti jejímu vyloučení. Výkonný výbor také nařídil generálnímu tajemníkovi A. Klimkovi, aby poslal reverz¹⁸⁷ ministrovi vnitra, který před volbami H. Koželuhová podepsala a zbavil ji tak křesla v ÚNS.¹⁸⁸ Dne 18. června 1946 vyloučení jednotně potvrdil také poslanecký klub ČSL. Reverz s doplněným datem 12. června 1946 mezitím putoval na ministerstvo vnitra a odtud do sekretariátu ÚNS. Ministerstvo vnitra 15. června 1946 H. Koželuhovou vyrozumělo, že její rezignaci bere na vědomí. Předsednictvo parlamentu pak dopisem své kanceláře z 26. června 1946 informovalo ministerstvo, že na prázdné místo ve sněmovně povolává náhradníka Josefa Herla jako kandidáta lidovecké mládeže. H. Koželuhová vůbec nedostala šanci se bránit. Samotné rozhodnutí o vyloučení H. Koželuhové bylo zveřejněno až po několika dnech, kdy došlo k úniku informací na veřejnost díky novinám jiných politických stran.¹⁸⁹

První reakce na vyloučení H. Koželuhové byla tedy vydána v LD až 22. června 1946 a jednalo se o krátkou zprávu umístěnou na druhé straně noviny: „*Předsednictvo čs. strany lidové oznamuje k četným zprávám, jež v poslední době proběhly tiskem o dr. Heleně Koželuhové a jejím poměru ke straně toto: Na své schůzi 8. června rozhodl výkonný výbor čs. strany lidové za předsednictví Msgra. dr. Jana Šrámka jednomyslně, aby dr. Helena Koželuhová, novinářka v Praze, byla vyloučena z československé strany lidové a aby podle svého předchozího závazku, jež vlastnoručně podepsala, pozbyla poslaneckého mandátu. Toto rozhodnutí bylo učiněno po obsáhlé rozpravě a důkladném rozboru všech okolností, jež k němu vedly. Mravním a politickým základem čs. strany lidové je její jasně formulovaný program, spočívající na neměnitelných*

¹⁸⁷ Reverz museli podepsat před volbami všichni kandidáti.

¹⁸⁸ RENNER J., *Československá strana lidová 1945 – 1948*, s. 40.

¹⁸⁹ DRÁPALA M., *Na ztracené vartě Západu*, s. 88.

a neporušitelných ideálech. (...) Výkonný výbor strany s politováním zjistil, že dr. Helena Koželuhová se v mnoha případech od programu strany velmi vážně odklonila a že přes důrazná varování pokračovala v činnosti, jež byla v přímém rozporu s tímto programem. Tuto činnost stupňovala způsobem přičícím se základním zásadám organizačním, zvláště po svém zvolení. Československá strana lidová, popřávajíc svým členům volnost akce a slova vpravdě demokratickou, zároveň nemůže a nehodlá míti ve svých řadách ty, kdož neuznávají stěžejních, křesťanských sociálních zásad jejího programu.“¹⁹⁰

Reakce členů strany a celých organizací na vyloučení H. Koželuhové byly neočekávaně obrovské. Několik dnů poté byly stranické sekretariáty a Šrámkův kabinet zahlceny protesty, v nichž odsuzovaly jeho autoritativní, utajené a oficiálně nijak nezdůvodněné rozhodnutí. Tisíce členů ze strany demonstrativně vystupovalo. Protestní hnutí bylo zvláště silné v Praze. Hnutí se neomezovalo, ale pouze na Prahu, protesty zavládly i v krajských výborech, kde později více než polovina požadovala svolání mimořádného sjezdu, kde by celý problém mohl být otevřeně prodiskutován. Dokonce se k nim připojil i silný a vlivný zlínský kraj. Takto velká odezva může být vysvětlena silnou nechutí většiny členů strany činit nějaké další ústupky komunistům. Báli se, že v pozadí rozhodnutí vyloučit H. Koželuhovou ze strany je nějaký komunistický tlak, nepopulární F. Hála byl podezříván z toho, že se dohodl s komunisty a dezinformoval J. Šrámka. Přispívalo k tomu zvláště podezřelé načasování rozhodnutí a jeho utajení.¹⁹¹

Můžeme konstatovat, že ČSL využila H. Koželuhovou při volební kampani několik týdnů po sjezdu a v této souvislosti se její vyloučení zdá být velice neetické. Stejně tak se jeví i rozhodnutí zbavit ji křesla v Ústavodárném Národním shromáždění. Její případ byl jedinečný, protože mnoho voličů volilo lidovce pouze kvůli její kandidatuře a tito voliči se cítili poté velmi podvedeni.

Nejzávažnějším prohřeškem byl však postup, který vedení strany při vyloučení H. Koželuhové zvolilo. Neinformovalo ji o jejím obvinění a nedovolilo jí předložit svoji obhajobu. Takové jednání a jeho utajení jasně ukazovalo na nedostatek vnitřní

¹⁹⁰ *Lidová demokracie*, Předsednictvo čsl. strany lidové k případu dr. H. Koželuhové, 22. 6. 1946, roč. II, č. 143, s. 2.

¹⁹¹ RENNEN J., *Československá strana lidová 1945 – 1948*, s. 39 - 40.

demokracie ve straně, která se sama prohlašovala za bojovníka proti totalitním metodám komunistů.

Autorita J. Šrámka nakonec zabránila svolání mimořádného sjezdu, který se měl podle organizačního řádu strany konat, požádá-li o to více než polovina krajských výborů. Případ byl předložen pouze před sto členů ústředního zastupitelstva, kteří s vyloučením souhlasili téměř jednomyslně. Situace se ještě více uklidnila poté, když byl A. Procházka znovu jmenován do nové vlády vytvořené K. Gottwaldem. J. Pecháček, který patřil k umírněnějším stoupencům H. Koželuhové, zůstal šéfem Šrámkova kabinetu. Obě tato Šrámkova rozhodnutí přispěla k uklidnění hlavně v Praze.¹⁹²

3.6 Marshallův plán

O Marshallově plánu, tedy o pomoci poválečné Evropě ze strany Spojených států amerických, se informovalo v LD ihned dva dny po samotném projevu ministra zahraničí George Marshalla,¹⁹³ tedy dne 7. června 1947: „*Americký ministr zahraničí generál George Marshall mluvil na harvardské univerzitě o hospodářské pomoci Evropě. Vyzval evropské země, aby společně plánovaly svou hospodářskou základnu a připomněl, že Spojené státy, již nemohou poskytnout větší pomoc, která by zmenšila bídu v Evropě, dokud se nedohodnou všechny evropské národy nebo aspoň jejich většina na společném programu.*“¹⁹⁴

Celkově bylo v LD nejprve komentováno světové dění spojené s Marshallovým plánem, později i reakce a vývoj na domácí politické scéně. Zprávy o Marshallově plánu se vykytovaly téměř každý den na první stránce novin, nejhojněji v červnu a červenci roku 1947, v srpnu již frekvence ubývala a od září se zprávy vyskytovaly ojediněle, přesto LD sledovala přijetí evropskými zeměmi i po odmítnutí ČSR s velkým zájmem.

¹⁹² Tamtéž, s. 40 - 41.

¹⁹³ George Catlett Marshall (1880 – 1956) americký generál a politik. Působil v 1. i ve 2. světové válce, vybudoval novou americkou armádu. Po válce působil rok v Číně jako velvyslanec. V letech 1947 - 1949 byl ministrem zahraničí, tvůrce Marshallova plánu, v roce 1953 získal Nobelovu cenu za mír.

¹⁹⁴ *Lidová demokracie*, Evropská konference o rekonstrukci, 7. 6. 1947, roč. III., č. 131, s. 1.

LD podávala zprávy o schůzkách projednávající Marshallův plán, články měla převzaté ze zahraničního tisku, komentovala hlavně schůzky evropských ministrů zahraničí, probírající přijetí či nepřijetí Marshallova plánu. Nejvíce sledovaná schůzka se konala v Paříži a účastnil se jí francouzský ministr zahraniční Georges Bidault¹⁹⁵ a britský ministr zahraniční Ernest Bevin¹⁹⁶. Po několika dnech poslali pozvánku k účasti na poradách i sovětskému ministru zahraničí Vjačeslavovi M. Molotovovi¹⁹⁷. Dne 20. června 1947 bylo zveřejněno v LD přijetí Marshallova plánu Velkou Británií: *„Ministr zahraničí Bevin (...) prohlásil, že Marshallova nabídka hospodářské pomoci Evropě je pro Evropu velkou příležitostí, a že je to možnost, která si vláda Jeho Veličenstva nenechá ujít. Bevin pak (...) podal zprávu o průběhu včerejších anglo-francouzských porad a o společném rozhodnutí, pozvat Sovětský svaz k poradám tří velmocí v týdnu, počínajícím 23. červnem.“*¹⁹⁸

Na odpověď sovětského svazu, zda se bude účastnit jednání v Paříži, se čekalo několik dní, V. Molotov v několika vyjádření naznačil, že SSSR pozvánku přijme, což se nakonec také stalo: *„Odpověď je kladná a byla přijata v Paříži i v Londýně s uspokojením. Sovětský svaz navrhl, aby se schůzka konala v pátek 27. června v Paříži. Také ve Washingtonu bylo přijato oznámení o účasti SSSR na konferenci s uspokojením, aniž se zpráva blíže komentovala. Ve Washingtonu se praví, že projeví-li Sovětský svaz opravdu upřímné pochopení pro hospodářský plán na obnovu Evropy, ustoupí Spojené státy do ústraní a ponechají hlavní iniciativu evropským velmocím, Sovětskému svazu, Anglii a Francii.“*¹⁹⁹

Na domácí scéně komentoval Marshallův plán P. Tigríd, ten nadšeně přivítal možnost přijetí Marshallova plánu. Komentoval články z ostatních českých novin, v nichž se hovořilo o plánu, a vyvracel nepravdy, které se o plánu začaly šířit: *„Je snad*

¹⁹⁵ Georges Bidault (1899 – 1983) francouzský politik. Dvakrát zvolen premiérem, třikrát zastával post ministra zahraničí a jednou mistra obrany. Zakladatel pravicové politické strany Lidové republikánské hnutí.

¹⁹⁶ Ernest Bevin (1881 – 1951) britský politik. Člen Labouristické strany, za druhé světové války byl ministrem práce a veřejných služeb, po válce v letech 1945 - 1951 působil jako ministrem zahraničních věcí.

¹⁹⁷ Vjačeslav Michajlovič Molotov (1890 - 1986) ruský politik. Člen ÚV KSSS, předseda rady lidových komisařů, jeden z nejbližších spolupracovníků J. V. Stalina, působil jako lidový komisař zahraničí, poté jako ministr zahraničí.

¹⁹⁸ *Lidová demokracie*, Bevin očekává vyjádření Sovětského svazu, 20. 6. 1947, roč. III., č. 142, s. 1.

¹⁹⁹ *Lidová demokracie*, Konference evropské trojky v pátek v Paříži, 24. 6. 1947, roč. III., č. 145, s. 1.

patrno z těchto přesných výňatků z harvardského projevu Marshallova (...), že plán počítá i se Sovětským svazem, že jde o nabídku výlučně hospodářského rázu a že v ní není politických klausulí a výhrad. Je možno souhlasit s Bevinem, že opravdu se jedná o nabídku dějinného významu a s jinými pozorovateli, že přijetí plánu všemi je poslední nadějí na záchranu světa před konečným jeho rozdělením na Východ a Západ.“²⁰⁰

V LD bylo jedno z prvních reakcí na Marshallův plán otisknuto vyjádření ministra zahraničí J. Masaryka: „*Bude-li tento plán společným evropským podnikem, jsme bez výhrad pro něj. Je-li však jeho účelem rozdělit Evropu, jsem proti němu.*“²⁰¹ Samotná československá vláda poprvé jednala o Marshallově plánu 24. června 1947 a na svém zasedání ustanovila komisi vedenou J. Masarykem, aby připravila zprávu o Marshallově plánu, s případným doporučením k přijetí. „*Komise provedla zevrubnou rozpravu o Marshallově nabídce hospodářské pomoci Evropě ze všech hledisek a jednomyslně uvítala možnost, kterou tento plán má poskytnout, aby byla urychlena hospodářská rekonstrukce evropských států v hospodářské spolupráci se Spojenými státy. V důsledku toho se usnesla komise doporučit vládě, aby v zítřejší schůzi zmocnila zahraničního ministra, aby vstoupil ve styk s představiteli vlád sovětské, britské a francouzské a uvědomil je o ochotě Československa, plně spolupracovati na vytvoření předpokladu pro poskytnutí americké pomoci a předložit ve vhodný okamžik československé návrhy.*“²⁰² Komise tedy po debatě doporučila případné přijetí Marshallova plánu.

Mezitím probíhala v Paříži jednání tří ministrů, na jejichž důležitý význam opět upozorňoval P. Tigríd, konferenci považoval za rozhodující i pro ČSR: „*zavrhne-li ministr Molotov a sedmdesát odborníků, kteří s ním do Paříže přijeli Marshallovu nabídku, bude nesnadné, ne-li nemožné, aby ji přijal ministr Masaryk a čtyřicet jeho kolegů ve vládě. Jinými slovy, budeme hospodářsky více méně odkázáni sami na sebe a na obchodní styk s těmi státy, které rovněž budou vně hranic americké pomoci. Naše cesta k hospodářské rekonstrukci země bude zdlouhavější, nesnadnější a vroubená obětmi právě těch vrstev národa, které nyní mají opasek utažen na poslední díрку. Bez*

²⁰⁰ TIGDIR P., Opět na dějinném rozcestí, *Lidová demokracie*, 21. 6. 1947, roč. III., č. 143, s. 1 – 2.

²⁰¹ *Lidová demokracie*, Masaryk o Marshallově plánu, 24. 6. 1947, roč. III., č. 145, s. 2.

²⁰² *Lidová demokracie*, Československo vítá Marshallovu nabídku hospodářské pomoci Evropě, 1. 7. 1947, roč. III., č. 151, s. 1.

surovin se nesnadno pracuje a vyváží, zejména do světa, v němž zuří pravidelná hospodářská válka.“²⁰³

3. července 1947 přišla zpráva o nezdaru konference tří ministrů v Paříži, kteří měli za cíl se usnést na společném komuniké. Sovětský ministr zahraničí s francouzským a britským ministrem nesouhlasil, sovětská delegace tedy z Paříže odjela. Po odjezdu sovětské delegace zpět do Moskvy, pozval francouzský ministr zahraničí Bidault dvacet dva evropských států k jednání o Marshallově plánu do Paříže, mezi pozvanými zeměmi byla i ČSR, kopii pozvánky dostal i sovětský svaz: „*Kopie pozvánky byla zaslána také sovětskému velvyslanci v Paříži Alexandru Bogomolovovi s průvodním dopisem, v němž se vyslovuje naděje, že včerejší sovětské odmítnutí spolupráce se západními mocnostmi v evropském hospodářském plánování nebylo konečné a že se Sovětský svaz v budoucnu bude moci zúčastnit práce na chytaném díle.*“²⁰⁴

ČSR potvrdila účast na poradách v Paříži, vzápětí začaly vycházet zprávy o chystané delegaci do Moskvy: „*V příštích dnech odjede z Prahy do Moskvy k hospodářskému jednání vládní delegace, která bude jednati o novou obchodní dohodu se Sovětským svazem. Původně měl jeti především ministr zahraničního obchodu dr. H. Ripka, ale z důvodů nové politické situace, která se vytvořila po bezúspěšném skončení pařížské konference o Marshallovu plánu, poletí do Moskvy vládní delegace vícečlenná, jež bude zároveň jednat o politických otázkách. Delegaci povede předseda vlády Kl. Gottwald a její členy budou tvořiti ministr zahraničí J. Masaryk a dr. H. Ripka.*“²⁰⁵

LD dále podávala informace o odletu vládní delegace do Moskvy, poté o projevu předsedy vlády K. Gottwalda po příletu do Moskvy a přijetí delegace J. V. Stalinem, ihned ve stejný den, kdy přiletěli. Tato situace, aby J. V. Stalin přijal delegaci v den příletu, nebyla obvyklou, považoval tedy přijetí vládní delegace za prioritní věc. Delegace pobývala v Moskvě ve dnech 9. – 11. července 1947.

Záhy po jednáních v Moskvě přišla zpráva o odvolání účasti ČSR na konferenci v Paříži: „*Bylo zjištěno, že pozvání k účasti na této konferenci nevyhověla řada států, zejména všechny státy slovanské a jiné státy střední a východní Evropy. Konference se*

²⁰³ TIGRID P., Marshallova nabídka a Černínský palác, *Lidová demokracie*, 29. 6. 1947, roč. III., č. 150, s. 3.

²⁰⁴ *Lidová demokracie*, Bidault zve 22 států do Paříže, 4. 7. 1947, roč. III., č. 154, s. 2.

²⁰⁵ *Lidová demokracie*, Československá vládní delegace do Moskvy, 5. 7. 1947, roč. III., č. 155, s. 1.

tedy nezúčastní státy, s nimiž je Československá republika v úzkých hospodářských a politických stycích, spočívajících na smluvních závazcích. Za této situace byla by československá účast vykládána jako akt, směřující proti přátelství se Sovětským svazem a ostatními našimi spojenci. Proto vláda jednomyslně rozhodla, že se této konference nezúčastní.“²⁰⁶

Světový tisk viděl příčinu odvolání přihlášky ČSR ke konferenci o Marshallově plánu v návštěvě vládní delegace v Moskvě, a ve vnějším nátlaku, který byl zde na delegaci vykonán. V LD uváděli, že za odstoupením ČSR z konference nestojí nátlak z Moskvy, nýbrž celou situaci vysvětlovali následovně: „*Situace mezi velmocemi po ztroskotání pokusu o dohodu zástupců SSSR, Británie a Francie nabyla však jiné povahy. Účast na pařížské konferenci odmítl jak Sovětský svaz, tak ostatní slovanské a jiné střeďo i východoevropské státy, s nimiž je Čs. republika v úzkých hospodářských i politických smluvních stycích. Za této situace, jak vysloveně a otevřeně vládní prohlášení praví, by československá účast byla vykládána jako akt, směřující proti přátelství se Sovětským svazem a ostatními našimi spojenci. Proto svůj dřívější příslib účasti odvolala. Věci původně hospodářsky myšlené staly se záležitostí vysloveně velmocensky politickou. Na tomto rozcestí musela se vláda rozhodnouti také politicky.*“²⁰⁷

O komentář po odmítnutí účasti na jednáních zabývajících se Marshallovým plánem se postaral opět P. Tigrid: „*Naše obavy byly potvrzeny. Rozhodnutím všech států střední a jihovýchodní Evropy, nezúčastnit se pařížských porad o hospodářské obnově tohoto zemědilu, zdá se býti svět definitivně rozdělen do dvou bloků, a to mocensky, politicky i hospodářsky. Rozdělen hranicí nedůvěry, podezřívání, nenávisti. (...) Jedna útěcha tu je, snad malá, snad směšná, ale přece jen významná pro budoucnost, že značná část českého a slovenského národa nepřispěla ničím k rozpoutání a udržování požáru nedůvěry, a podezřením, které dnes dva roky po skončení války, ohrožuje samy základy těžce vykoupeného míru.*“²⁰⁸ Dále v komentáři upozorňuje na boj proti: „*velmocenské politice, proti živení mezinárodní nedůvěry, proti podezřívání a nenávisti ve vzájemných vztazích jednotlivých států.*“²⁰⁹ Chtěli pokračovat v politice spolupráce,

²⁰⁶ *Lidová demokracie*, ČSR odvolala účast na pařížské konferenci, 11. 7. 1947, roč. III., č. 159, s. 1.

²⁰⁷ *Lidová demokracie*, Světový ohlas rozhodnutí ČSR, 12. 7. 1947, roč. III., č. 160, s. 1.

²⁰⁸ TIGRID P., Nad zákopy nedůvěry, *Lidová demokracie*, 12. 7. 1947, roč. III., č. 160, s. 1.

²⁰⁹ Tamtéž.

kolektivní bezpečnosti a zprostředkování mezi východem a západem. Od politiky si přáli, aby zajistila svéprávný a všestranně vzkvétající stát a: „*aby naše politika měla na mysli jedinou skutečnost: že totiž můžeme žít jako svéprávný a všestranně vzkvétající stát jen v nedílném a nerozděleném světě.*“²¹⁰

V LD došlo k informování o navrácení vládní delegace z Moskvy, poté byl uveřejněn rozhovor s K. Gottwaldem o výsledcích schůzky s J. V. Stalinem, kde se dohodlo, že obě země uzavřou dohodu o vzájemných dodávkách zboží po dobu pěti let.²¹¹ 15. července 1947 se konala 97. mimořádná schůze vlády, na které byly předneseny referáty J. Masaryka a P. Drtiny o výsledcích jednání československé vládní delegace se sovětskou vládou v Moskvě. Dále zde zazněla i zpráva od předsedy vlády K. Gottwald. Vláda poté jednomyslně vyslovila plný souhlas s výsledkem jednání delegace z Moskvy.²¹²

Vyjádření J. Masaryka k Marshallovu plánu bylo otisknuto v LD až 2. srpna 1947 z rozhovoru pro zahraniční tisk: „*Ministr zahraničních věcí Jan Masaryk řekl v pátek zpravodaji Associated Press, že on a ministerský předseda Gottwald „nepotřebovali poučení z Moskvy“, aby si uvědomili, že Československo musí odvolat přijetí pozvání k rozhovorům o Marshallově plánu v Paříži.*“²¹³ J. Masaryk v rozhovoru poukazoval na to, že do Moskvy byli pozváni ještě před zveřejněním Marshallova plánu, nedostavili se tam tedy na povolání J. V. Stalinem. Již na cestě do Moskvy odmítlo Polsko účast na jednání v Paříži, z toho důvody předpokládali, že ČSR bude muset také odmítnout: „*Když jsme přibyli do Moskvy, byli jsme jediní kandidáti účasti na pařížských rozhovorech východně od Rýna. Ještě před schůzkou se Stalinem jsem věděl, že se situace stala krajně obtížnou.*“²¹⁴

Mimořádná schůze vlády obdržela depeši přímo z Moskvy, aby na doporučení J. V. Stalina usnesení o účasti na pařížské konferenci změnila a svou účast odvolala. Sovětský tlak na změnu rozhodnutí byl tedy zřejmý, přičemž LD o této depeši vůbec neinformovala. Nekomunistické strany také ustoupily sovětskému tlaku a nepostavily se

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ *Lidová demokracie*, Vládní delegace se vrátila z Moskvy, 13. 7. 1947, roč. III., č. 161, s. 1.

²¹² *Lidová demokracie*, Vláda vyslovila plný souhlas s výsledkem jednání v Moskvě, 16. 7. 1947, roč. III., č. 163, s. 1.

²¹³ *Lidová demokracie*, Proč se neúčastníme pařížské konference, 2. 8. 1947, roč. III., č. 178, s. 1.

²¹⁴ Tamtéž.

proti komunistům, jelikož předpokládaly, že pokud by vystoupily proti nařízení, znamenalo by to vypovězení přátelství a spojení Sovětskému svazu.²¹⁵

3.7 Únor 1948

Ústavodárné Národní shromáždění, jak už samotný název předpokládá, si stanovilo za hlavní cíl vytvořit novou ústavu, v tomto úkolu, se mu ale nedařilo uspět. Politické strany se mezi sebou nedokázaly shodnout a postupem času se ukazovalo, že ústava se do nových voleb, které byly naplánované na jaro roku 1948, nestihne vytvořit. S blížícími se volbami se vyostřovaly vztahy mezi jednotlivými stranami, zejména mezi komunisty a demokraty (do nich se zahrnovali lidovci a národní socialisté).²¹⁶

Vzájemných potyček stále přibývalo a demokraté zaujali stanovisko, že bude nejlepší se komunistům rozhodně postavit ještě před volbami. Posledním podnětem, který přiměl podat ministry demisi, bylo odvolávání nekomunistických policejních důstojníků z Prahy a jejich nahrazování komunistickými důstojníky²¹⁷: „*Ministerstvo vnitra v poslední době provádělo jmenování velitelů bezpečnostních stanic čistě komunisticky, nekomunisty přemísťovalo a setrvalo na této praxi přes všechny protesty ostatních stran ve vládě. Lidová strana žádala proto návrat k právnímu řádu, aby byl proveden zákon o národní bezpečnosti, k němuž měl ministr vnitra vydati prováděcí nařízení, ale nevydal.*“²¹⁸ Následovala i kritika samotného ministerstva vnitra, v jehož čele stál Václav Nosek²¹⁹: „*Komunistická strana, nedbajíc zákona a demokratických zásad, vytváří z ministerstva vnitra prodloužené rameno své moci a svých záměrů. Poměry v ministerstvu vnitra byly předmětem vážné kritiky v bezpečnostním výboru sněmovny, v plénu sněmovny, (...) v Národní frontě i ve vládě. Lidová strana hájila všude svými zástupci zásadu, že bezpečnost a svoboda občanů nesmí být svěřena jediné straně, poněvadž zde jde o zásadní věc demokracie, občanských svobod a právního řádu, o věc eminentně státní.*“²²⁰

²¹⁵ KAPLAN, K., *Nekrvavá revoluce*, s. 71 – 72.

²¹⁶ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 17.

²¹⁷ DANĚK, B. *Československá strana lidová její krize a obroda*, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 22

²¹⁸ *Lidová demokracie*, Bezpečnost občanů vážně ohrožena, 18. 2. 1948, roč. IV., č. 40., s. 1.

²¹⁹ Václav Nosek (1892 – 1955) politik. Člen předsednictva ÚV KSČ, ministr vnitra v letech 1945 – 1953.

²²⁰ *Lidová demokracie*, Bezpečnost občanů vážně ohrožena, 18. 2. 1948, roč. IV., č. 40., s. 1.

Krise tedy vyvrcholila tím, že ministři ČSL spolu s ministry z Československé strany národně socialistické a Slovenské strany demokratické podali 20. února 1948 prezidentovi E. Benešovi demisi ze svých úřadů ve vládě. Samotný J. Šrámek před podáním demise váhal, zda ji má podávat, nakonec však po ujištění E. Beneše, demisi spolu s ostatními ministry podal.²²¹

V LD vycházely každý den zprávy o průběhu krize, ČSL vyzývala čtenáře ke klidu a k tomu, aby nevyvolávali žádné zbytečné provokace a akce. Pravděpodobně zde ale měla občany spíše nabádat, aby se postavili rázně proti komunismu například tvořením protidemonstrací. Místo toho předpokládali, že se vše vyřeší v klidu a jediným řešením krize bude vypsání nových voleb: „*Řešení vládní krize, jakož i vypsání voleb, které musí logicky v nejkratší možné době následovat, je v rukou ústavních činitelů, v čele s prezidentem republiky dr. Edvardem Benešem.*“²²²

23. února 1948 se sešel Výkonný výbor ČSL, projednával a řešil vzniklou situaci. Výsledkem schůze bylo sepsání dopisu se stanoviskem pro prezidenta E. Beneše, dopis se otiskl také v LD: „*Výkonný výbor vyslovuje přesvědčení, že veškeré demokracii věrné občanstvo našeho státu se semklo kolem Vaší osoby, pane presidente, ještě těsněji, než kdykoliv v historii před tím. Jen Vaše slovo dovede zahladit rozčilený vzruch těchto dní. Je to semknutí a seřazení všech demokratických lidových vrstev kolem pevného bodu naší politické soustavy, kolem ústavního prezidenta.*“²²³ Jediné východisko z krize viděli ministři, kteří demisi podali v pořádní brzkých voleb. Celá situace se ale začala vyvíjet jiným směrem.

O krizové situaci v ČSR informoval i zahraniční tisk, jehož vybrané zprávy převzala LD a otiskla 24. února 1948. Anglický časopis *People* například informoval: „*V příštích dnech se může každým okamžikem stát, že bude vydán rozkaz, který vyvolá komunistický puč a ukončí naděje Anglo-Američanů, že si Československo zachová úlohu poslední bašty, chránící západní Evropu od komunistického vlivu.*“²²⁴ Další titulky významných zahraničních periodik hlásaly: „*Londýn se obává komunistického*

²²¹ MALÍŘ J., MAREK P. A KOL. *Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004, II. díl: období 1938-2004*, s. 1186.

²²² HÁLA, F., Jen podle ústavy!, *Lidová demokracie*, 22. 2. 1948, roč. IV., č. 44, s. 1.

²²³ *Lidová demokracie*, Dopis čs. strany lidové panu prezidentu, 24. 2. 1948, roč. IV., č. 45, s. 1.

²²⁴ *Lidová demokracie*, Světový tisk k vládní krizi v Československu, 24. 2. 1948, roč. IV., č. 45, s. 1 – 2.

puče v Československu“, „*President Beneš a min. Masaryk ohrožení*“, „*Československo se dnes stává nejdůležitější scénou sovětsko-amerického konfliktu.*“²²⁵

Komunisté ale s předčasnými volbami nepočítali, rozpoutali předem připravený plán, pořádali demonstrace, nechávali podepisovat usnesení, kde žádali přijetí demise. Vytvářeli Lidové milice, v ostatních politických stranách se postupně k moci dostali tajní členové KSČ či jejich stoupcí a mohli tak převzít vedení nekomunistických stran. Prezident E. Beneš 25. února 1948 nakonec pod stoupajícím nátlakem demisi ministrů přijal a souhlasil s doplněním vlády podle K. Gottwalda.²²⁶

J. Šrámek mezitím svolal Ústřední výkonný výbor Československé strany lidové, kde se jednomyslně odsouhlasilo zastavení činnosti strany a samotný J. Šrámek se 26. února 1948 vzdal svého křesla v Ústavodárném národním shromáždění, o čemž LD ještě podala krátkou zprávu: „*Msgr. dr. Jan Šrámek oznámil ve čtvrtek předsednictvu poslanecké sněmovny, že se vzdává svého poslaneckého mandátu. Předsednictvo sněmovny vzalo ve své schůzi resignaci Msgra dr. J. Šrámka na vědomí.*“²²⁷ Později se pokusil J. Šrámek společně s F. Hálou o útěk do exilu, při něm však byli zatčeni a doživotně internováni.²²⁸

Zároveň byl jmenován akční výbor ČSL, do jeho čela se postavil J. Plojhar a A. Petr, výbor poté převzal ústřední vedení strany. 24. února 1948 se J. Plojhar ujmul řízení nad tiskovými podniky ČSL a zastavil vydávání časopisů *Obzory a Vývoj*, které komunistům nejvíce vadily.²²⁹ 26. února 1948 vyšla LD již jako orgán tohoto akčního výboru.

Na titulní straně se objevil velký nadpis: „*Prezident jmenoval novou vládu*“²³⁰ Dále byly na titulní straně otisknuty medailonky o nových ministrech ČSL, v nové vládě K. Gottwalda získal A. Petr místo ministra dopravy a J. Plojhar se stal novým ministrem zdravotnictví.

Vyskytla se také zpráva o ustanovení akčního výboru ve Svazu českých novinářů: „*jehož předsedou byl zvolen Vojtěch Dolejší, redaktor Rudého práva,*

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky*, s. 17.

²²⁷ *Lidová demokracie*, Dr. Jan Šrámek se vzdal mandátu, 27. 2. 1948, roč. IV., č. 48, s. 1.

²²⁸ MALÍŘ J., MAREK P. A KOL. *Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004, II. díl: období 1938-2004*, s. 1186.

²²⁹ DANĚK, B. *Československá strana lidová její krize a obroda*, s. 22.

²³⁰ *Lidová demokracie*, Prezident jmenoval novou vládu, 26. 2. 1948, roč. IV., č. 47, s. 1.

jednatelem Rudolf Kolář, býv. redaktor Svobodného slova, I. místopředsedou Jan Smetáček, redaktor Práva lidu, a II. místopředsedou redaktor Lidové demokracie Karel Horalík.²³¹ Došlo k vyloučení několika nepohodlných novinářů, ve zprávě se zdůvodňovalo toto rozhodnutí: „V přijaté resoluci se odsuzuje psaní některých novin a týdenních listů, jejichž novináři opustili zásady pravdivého referování. Ačkoliv Svaz českých novinářů vícekrát vyzval své členy, aby upustili v zájmu budování ode všeho rozvratnictví, nenašlo jeho volání v četných případech sluchu. Akční výbor Svazu českých novinářů se proto rozhodl zakončit tento škodlivý stav tím, že vyloučil tyto novináře ze svého středu.“²³² Jednalo se hlavně o novináře působící ve Svobodném slově, dále pak například: Pavel Tigríd (*Vývoj, Obzory*), Jiří Kovtun (*Vývoj*), Zdeněk Lederer (*Obzory*), Ferdinand Peroutka (*Svobodné noviny*) atd.²³³

Nové vedení strany vyloučilo i ze samotné ČSL její přední představitele. Z celkového počtu čtyřiceti šesti poslanců se jen několika podařilo uprchnout do exilu, dvacet jich bylo postupně pozatýkáno a vězněno, několik jich odešlo do ústraní, kde byli komunistickým režimem sledováni. Pouze čtyři s novým režimem plně souhlasili a spolupracovali s ním. ČSL po únorových událostech dál existovala, jednalo se ale o stranu zcela jiného rázu, podřízenou výhradně KSČ.²³⁴

²³¹ *Lidová demokracie*, Kdo byl vyloučen ze Svazu českých novinářů, 26. 2. 1948, roč. IV., č. 47, s. 1.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ DANĚK, B. *Československá strana lidová její krize a obroda*, s. 22 – 23.

4 Závěr

Lidová demokracie měla přirozeně být významným nástrojem Československé strany lidové pro oslovování nových voličů. Strana v ní s velkou četností upozorňovala na své postavení osamocené nesocialistické strany v Národní frontě. Tento argument měl fungovat zejména u voličů stran zaniklých na základě Košického vládního programu. Pravidelným obsahem *Lidové demokracie* byly také rubriky zaměřené na jedny z trvalých voličů strany – zemědělce a občany na vesnicích, kdy strana hájila soukromé vlastnictví a vymezovala se proti znárodnování, nebo rubriku pro ženy, jež strana oslovovala svojí podporou rodiny jako základu společnosti, o kterou je třeba pečovat a chránit ji. Strana také často zmiňovala téma své nekonfesnosti. Katoličtí věřící byli tradičně základem voličské základny Československé strany lidové. Strana ale správně odhadla, že ji tato spojitost brání v získávání nových voličů preferujících sekulární politickou scénu, a proto například zdůrazňovala, že víra není požadavkem ke členství.

Avšak výsledek květnových voleb roku 1946, v nichž Československá strana lidová dosáhla slabšího výsledku, než předpokládala, poukazují na to, že se zřejmě nepovedlo voliče v daných tématech přesvědčit. Přes veškerá slova bylo vedení strany nadále výlučně katolické, včetně jeho výrazného předsedy Msgre. Jana Šrámka. Názory tohoto vedení a prosazovaný program byly veskrze neměnné již od první republiky. Nezměnil to ani příliv nových členů, jejichž progresivnější postoje byly vedením přehlíženy. Z pohledu voliče tak strana mohla působit neschopna či neochotna vnitřní změny. Výrazně se to projevilo v případě vyloučení Heleny Koželuhové, jež byla vyloučena ze strany i přes velkou popularitu na veřejnosti. Helena Koželuhová kritizovala právě klíčové problémy strany v očích voličstva, například kněží ve vedení nebo také nedostatečné vyhranění vůči komunistům. Strana se ale této příležitosti ilustrovat ochotu ke změně nechopila a v tichosti Helenu Koželuhovou ze svých řad vyloučila.

Dalším nedostatkem Československé strany lidové byla také nedostatečná síla a bojovnost. Československá strana lidová sice tradičně nebyla velkou stranou, ovšem v Národní frontě se ocitla jen v menší konkurenci pěti dalších stran, kde měla šanci stát se silnější. Zde lze poukázat například na pozemkové reformy, jež byly v přímém

rozporu se stranickým programem. Československá stran lidová sice proti nim na stránkách *Lidové demokracie* vystupovala, ale zabránit jim nedokázala. Tato neprůbojnost mohla být zapříčiněna i nemocí a stářím charismatického předsedy Msgre. Jana Šrámka, jinak zřejmého vůdce a nejsilnějšího představitele strany.

Závěrem lze říci, že *Lidová demokracie* se svým obsahem převážně nelišila od postojů Československé strany lidové.

5 Seznam použitých zkratk

ČSL – Československá strana lidová

ČSR – Československá republika

KSČ – Komunistická strana Československa

LD – Lidová demokracie

6 Seznam použité literatury a zdrojů

6.1 Prameny

Košický vládní program: program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků, 3. vyd. Praha: Svoboda, 1984.

Lidová demokracie, květen 1945 – únor 1948, Orgán Československé strany lidové. Praha 1945 – 1948, vydává a tiskne Č.A.T.

Program Československé strany lidové prohlášený sjezdem strany 2. 4. 1946, Ústřední politická kancelář Československé strany lidové, Praha, Č. A. T., 1946.

6.2 Literatura

DANĚK, B. *Československá strana lidová její krize a obroda*, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1990.

DRÁPALA, M. *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*, 1. vyd. Praha: Prostor, 2000.

KAPLAN, K. *Nekrvavá revoluce*, 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1993.

KOČIAN, J. a kol. *Květnové volby 1946 – volby osudové?*, 1. vyd. Praha: Euroslavica, 2014.

KONČELÍK, J. – VEČEŘA, P. – ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století*, 1. vyd. Praha: Portál, 2010.

MALÍŘ J., MAREK P. A KOL. *Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004, II. díl: období 1938-2004*, 1. vyd. Brno: Doplněk, 2005.

PEHR, M. A KOL. *Cestami křesťanské politiky: Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*, 1. vyd. Praha: Akropolis, 2007.

RENNER, J. *Československá strana lidová 1945-1948*, 1. vyd. Brno: Prius, 1999.

TOMEŠ, J. A KOL. *Český biografický slovník XX. století, I. díl A-J, II. díl K-P, III. díl Q-Ž*, 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 1999.

TRAPL, M. *Český politický katolicismus v letech 1918 – 1938*, In: FIALA, P. A KOL. *Český politický katolicismus 1848-2005*, 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

ZIERIS, K. F. *Nové základy českého periodického tisku*, 1. vyd. Praha: Orbis, 1947.

6.3 Elektronické zdroje

Český statistický úřad [online]. 2008 [cit. 2017-04-03]. Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k018.pdf>>.

Český statistický úřad [online]. 2008 [cit. 2017-04-03]. Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k03.pdf>>.